

УКРАЇНСЬКИЙ СТРІЛЕЦЬ

Орган укр. стрілецтва в Чехії видає „ПРОСВІТНИЙ КРУЖОК“ Укр. Бригади в Нім. Ябліннім.

УКРАЇНА В ТАБОРІ. Огляд культурно-просвітнього життя Укр. Бригади в Нім. Ябліннім за час від 1. Червня 1920 до 1. Жовтня 1921.

Ціна 6 Кб.

Ціна 6 Кб.

ДО ЧИТАЧІВ.

Історія нашого побуту в Німецькім Ябліннім кінчається. Чеські власті касують табір. На протязі місяця жовтня вся бригада переїде у другий український табір — у Посефів, де перебувають останки укр. гал. армії, що то в літі 1920 перейшли з польських таборів і тюрем чи з Петлярівського фронту на чеську територію.

Там у Посефові пічнется наше нове спільне життя а який кінець нашого скитання буде, годі передбачити.

Завіла між нами зневіра, але й надія не вмирає.

Страх перед злимовими морозами в дірявих і вбогих посефівських бараках, невдохляче стремління чеського уряду покласти край своїй гостинності, брак найконтривної матеріальної забезпечки на найближчі дні, надто велика повільність, з якою вирішується чи пак не вирішується справа гал. України, економічна біда й неспорядковані відносини на Україні за Збручем і т. д. — все те сповняє сумом і журбою душу, розвіває надію і обезброве духа а декого може виводить на дорогу забуття, безчести та улукорення перед ворогом.

Та правдива сила нації виявляється якраз у хвилях біди й горя. Немає сумніву, що вона єсть у нас. Вона вже — на протязі останніх літ — неоднократно, виявлялась. А тепер треба нам її більше ніж коли.

Ворог, що араду а глухом маловажив нашу непримиримість, доказуючи нам її недоречність і равчи покоритись волі історії, що б невитрачувати надурно сил на воскресіння того, що польська зброя так „лицарськи“ поховала, цей ворог починає тепер визнавати деякий неспокій по причині тої нашої завзятости й непохитности у відношенню до нього а наше безпереринне бойове потівля поза межами краю стає його чомусь трівожити. Він шукає вже доріг до порозуміння, обіщає амністію, заманює до повороту.

І це наша надія й запорука, що безсильно два роки тут теріли й ждали.

Ворог починає розуміти, що для поневолення українського народу не вистарчає збройна перемога, що хоча край занятий, то все ж таки укр. парід ще не переможелий і не поневолений раз на все. І він вступає на иншу дорогу. Натискаючи всі пружини міжнародної політики він старається довести наших військових емігрантів, що знаходяться по чеських таборах, до розпуки, щоб воля народу змекла, стала податливою на згоду, щоб укр. народ власною рукою затвердин приналежність свого краю до Польщі. Цього йому треба, бо інакше Галичина не може стати частю польської держави.

І це йому до певної міри вдається. Народи, хоч і як нам близькі й прихильні, керуються у своїй політиці тверезим і практичним умом. Того й ми від них учімся а будемо справжнім народом і сильним.

Серед таких то важких і невідрадних обставин ми кінчаємо своє видавництво. Числа 16—18 „Українського Стрільця“, в яких знайдете образ всієї нашої культурної праці за минулий рік, — останні числа. Нехай будуть

скромною памяткою нашого скитання, а рівночасно свідоцтвом нашої духовної живучости в лихоліттю; для всіх, що несли світло науки й культури в ряди нашого стрілецтва, нехай будуть малою заплатою за їх велику й безкористовну працю, а для українського громадянства доказом, що ми високо тримали наш прапор і часу не прогайнували.

Оскільки редакція „Українського Стрільця“ задовольняла своїх читачів, не її річ судити. Робилось щиро, по силам і технічній змозі. Остає подикувати всім тим нашим читачам, цілим укр. сотням і т. д., які підтримували працю так матеріальньо-ад і морально — надсилаючи до редакції листи з заявами вдячности, заохоти й зацікавлення. З окрема годиться подякувати командантові ген. Курмановичеві, що дав почин до засновання „Українського Стрільця“, за його дійсно прихильне й помічне відношення так до неї як і всякої иншої культурної праці серед укр. стрілецтва.

Німецьке Яблінне, дня 21. вересня 1921.

За редакцію „Українського Стрільця“
Яким Ярема, сот.

ЗВІТ З ДІЯЛЬНОСТІ ПРОСВІТНОГО КРУЖКА.

Сходини Просв. Кружка, до якого належать виборні відпоручники стрільців і старшини від поодиноких військових відділів з окрема та просвітні робітники взагалі, відбувалися до осені 1920 правильно раз у тиждень, далі лиш по мірі потреби. На протязі останнього року (від червня 1920) було 24 сходини.

Дня 5. і 6. серпня 1920 Просв. Кружок святкував 50-те зібрання членів, на якому голова Кружка, сот. Ярема, реферувал про завдання і недостачі культурно-просвітної праці в укр. армії.

Як того так і цього року Просв. Кружок був автономною організацією в бригаді а сама праця полягала на добрій волі одиниць.

Палномірна й безпереринна висилка стрільців на польові та державні роботи, яка почалась під весну 1920, виїзд студентів вищих шкіл у Прагу на науку і т. д., до певної міри обмежили культурно-просвітну діяльність П. К., яка так живо велась на протязі зимы 1919/20 — головно на полі поборвання неграмотности. Из складу Управи П. К. виїшли були деякі члени, а залишились тільки голова, касієр і бібліотекар. Поповнення Управи наступило що йно на Загальних Зборах членів дня 6. лютого 1921. До нової Управи виїшли з вибору: сот. Ярема — голова, пор. Коберський — заступник, уряд. М. Терлецький — секретар, чет. Баринш — скарбник, хор. Семенов — бібліотекар, бул. Перчак і ст. дес. Гриньків. До контрольної комісії: сот. Малецький, хор. Купчак і ст. стр. Мушій.

Основання стрілецького захисту УМСА в таборі дня 17. липня 1920 облегшило в великій мірі працю П. К.

УМСА улаштувала велику читальню для стрільцтва бригади у власнім домі, завела кінотеатр, перейняла спорт під свою опіку, почала улашдувати стрільцям вечері забавного й поважного змісту, дбала про задоволення потреби гри і т. д. Головна управа УМСА завжди була готовий прийти на у всіх напрямках культурно-просвітній діяльності з матеріальною допомогою. Дня 16. вересня 1920 скликав П. К. своїх членів на окрему нараду, на якій списано було все наше запитання що до книжок, музики, шкільних прикладів і т. н. Петичю П. К. передав Управі УМСА в Празі м. Котович. Однак УМСА тільки в дечому відповіла на наші домагання, так що вся важнища культурна робота в таборі залишилась і на далі в залежності від матеріальних засобів П. К. Зате П. К. маючи в першій мірі на увазі ведення укр. пропаганди поміж чужинцями старався бути з усіма представниками й працівниками УМСА в Чехії й воза меклами в доброму зв'язку й не зважаючи на особливий характер цієї інтернаціональної організації вивів її у всьому на зустріч. П. К. взяв участь в конференції, яка відбулась дня 7. листопада 1920 з представниками УМСА в Ліберці, допоміг уладити курс укр. секретарів УМСА по думці постанови вище згаданої конференції. На пропозицію Управи УМСА в Празі П. К. зладив переклад брошури др. Штасної „Поцітвіе еднані“ на укр. мову н. з. „Де кілька слів про чесне та чисте життя“ (переклав хор. Чайківський, вступне слово написав сот. Ярема). Для інформаційного вилітку історично-архівального бюро УМСА в Празі написав проф. М. Терлецький короткий огляд укр. історії, який П. К. доручив в англійській перекладі (п-ні Віридарської). П. К. подбав, щоб укр. пресові бюро у Відні та Берліні вислали всі англійські брошури про Україну на адресу вище згаданого архіву. П. К. брав участь у всіх важливіших зустрічах з представниками УМСА, як пр. дня 17. VII. 1920 в день оснування УМСА в таборі та 17. VII. 1921 в день першої її річниці, допомагав у зготуванні пам'ятних писем до головного директора УМСА в Нью-Йорку н. Мотта, н. Дерке в Празі, зладив річний звіт з культ. просв. діяльності в бригаді для пресового вилітку УМСА в Нью-Йорку. Для оживлення товаришського руху в захисті УМСА П. К. склав 26. IX. 1920 окремий комітет під проводом м. Котовича.

Із розвитком бригади на роб. відділи, які розміщено по різних місцевостях та закутних чех. слов. республіки, одним із найважливіших завдань П. К. стало забезпечення тих відокремлених відділів українською книзкою і папером. Для той цілі настановила кмида, бригади (ген. Курманович) дня 30. XI. 1920 Пресову Квартиру при укр. бригаді, яка під проводом голови П. К. почала з дня 15. XII. 1920 видавати двічі в місяць стрільцям часопис „Український Стрілець“, який і досі виходить правильно як орган стрільцтва бригади. До I. IX. 1921 роіслано даром і за заплатою 4170 примірників „Укр. Стрільця“ і даром 2100 прим. „Укр. Вранора“, якого 80 прим. з кожного числа на письмевне представлення Урад ЗУНР у Відні згодився прислати безплатно для розповсюдження П. К. (від грудня 1920, ч. 64).

Таким чином в постійному зв'язку та в переписці з П. К. бригади стояли майже всі укр. роб. відділи, яких в окол 70 в ось таких місцевостях: Хеб (Вгер) 2 відділи, Прага 7 в., Пльня, Пльзано, Мост, Літомешіце, Терезин 2 в., Кухаже, Ч. Будейовіце, Лиса н. Лабю, Лабська Тиніце, Мільовіце, Нетлюки, Пардубіце 2 в., Рачіневес, Часлав, Лукавель, Індж. Градец, Турнов, Йосефін, Краль, Градец, Мімонь, Ліпнік, Врно 3 в., Братіслава, Жиліна 2 в., Тренч. Тепліце, Нітра, Комарно, Руломберг, Вистрица Банська, Прешів, Кошіце, Міхальовіце, Ужгород, Бутковце, Ліпнік Радкава, Рудольфово, Нове Місто, Ольшовиц, Млада Болеслава, Берегово, Акна Солотіна і т. н. У Німеччину пислано часопис до табору в Целль Ганновер і Найгаммер на Шлезьку, для укр. Черв. Хреста в Берліні на його прохання 15 прим. „Укр. Стрільця“.

„Укр. Стрілець“ підходив рівночасно до всіх головніших укр. установ та урядів на еміграції, до всіх укр. редакцій в Європі та Америці познайомлюючи укр. громадянство з життям та культурною працею в бригаді а через те причинився в деякій мірі до поліпшення долі нашої незабезпеченої військовою еміграції в Чехії. З „Укр. Стр.“ передруковували дописи й статті ось такі америк. часописи: „Америка“, „Народна Воля“, „Народне Слово“, „Січові Вісти“, „Свобода“ і н. Доказом зацікавлення, яке „Укр. Стрілець“ рообудив серед укр. громадянства Америки до культурної праці в таборі є підмога 680 чк., яку укр. комітет в Шікаго надіслав редакції. В постійному обміні з „Укр. Стрільцем“ стояли редакції ось таких журналів: „Воля“ у Відні, „Укр. Слово“ в Берліні, „Вперед“ у Львові, „Руська Нива“ в Ужгороді, „Свобода“, „Америка“, „Народна Воля“, „Народне Слово“ в Америці.

Понад 20 роб. відділів користало з бібліотеки П. К., який управа П. К. посылала періодично поштою 20—30 книжок. Разом викичено було на роб. партії окол 900 книжок.

Від січня до вересня 1921 вийшло й вийшло з канцелярії П. К. 313 писем. Букварів для курсів грамоти по роб. відділах розпрано й даровано 220.

Таким робом П. К. причинився чимало до оживлення культ. просвітнього руху поміж стрільцеством на роботах, а у многих випадках давав безпосередню спомугу до оснування просвітних кружків, читалень, бібліотек, до улашдування вистав і т. н. Перша просвітня стрільцья організація повстала в Пардубіцах 20. липня 1920.

Численні писма й заяви, які з різних боків отримувала редакція „Укр. Стрільця“, доказують, що наше стрільцество швидко розуміло вагу завдання П. К. і як слід уміло оцінити його працю.

Діяльність П. К. в таборі обіймала:

I. Організацію й ведення шкіл, курсів, викладів — курсів грамоти, стрільцьякого університету, гімн. курсів матурантів, слюсарської школи, курсів сільського господарства й молочарства, крамарства й кооперативи, перелетні й ремісничих курсів (гл. „Курси грамоти“, „Стрільцьякий університет“, „Вища й фахова освіта“).

II. Ведення бібліотеки.

III. Провід таборового театру до осені 1920.

IV. Улашдування національних свят, концертів, вистав і т. н. — 2 концерти Укр. Респ. Капелі Кошица, річний Падолістового Повстання в Галичині, річний проголошення адуки Галичини з Вел. Україною, виклади в Шевченкові дії, свято з приводу 5-літти смерті Івана Франка (гл. „Хроніка свят в таборі“).

V. Удільовання підмог: студентам на виписи, народним учителям з Тухолі, Проск. Кружкові в Ліберці, таборів в Ліберці на поправу харчів, торговельному курсові абітурієнтів, семінарійному курсові матурантів, поштово-телеграфному курсові, спортовому кружкові „Україна“ і т. д. П. К. збирав до липня 1920 датки в бригаді для полонених в Польщі — остання посилка відійшла 15. VI. 1920 в сумі 25.000 чк. П. К. уладив лотерію на образ артиста О. Назаківського у Львові „Захід сонця в Карпатах“ і весь прибуток в сумі 4000 чк. вислав дітом і осінню 1920 на руки вужого укр. мистця.

VI. Ведення архіву.

VII. Ведення крамниці.

VIII. Утримування фортепяну для науки й чарівного ліхтара (схіомікону) для викладів.

IX. Шілування штуркою: П. К. улаштував в днях 1-4. жовтня 1920 виставу обралів маляра чет. Громницького, у різьбара чет. Бриського замовив і закупив 2 бюсти — Шевченка й Франка, студентам Академії Красних Штук в Празі давав підмоги на студії.

X. Видавання таборових часописів: „Голос Табору“ ч. 7, 8, 9 і „Український Стрілець“ від грудня 1920, двічі в місяць. Окрім цього П. К. видав огляд культ. просвітньої діяльності в таборі за час від I. VI.

1919 до I. VI. 1920 н. з „Україна в таборі“ — написав сот. Ярема; заходом і коштом П. К. виїздов „Альбом картин з життя бригади“ випуск I-ий — 10 світлин пор. Смолинського. По думці проєкту ген. Курмановича П. К. записав виданням 50.000 наліжок з рисунком чет. Кобринського в написенні „Пам'ятайте на укр. вдови й сироти“, які комітет фонду від і сиріт переправ для розпродажі. З канцелярії П. К. виходили привагідні відомки до стрільцтва як з пр. з приводу надолістового свята і н.

XI. Співчування історичних Членинів під проводом споронісчана пор. Ерстенкова (сл. архів).

Постійними в подорожних робітниках П. К. були: сот. Ярема як голова і редактор, М. Терлецький як секретар, референт бібліотеки, нікіл і курєн, співробітник і скарбник „Укр. Стрільця“, — чет. Барини як управитель крамниці, скарбник П. К., організатор кооперативних курсів, — хор. Семенов як бібліотечар, — чет. Татур як управитель перекладні і рисівник, — оди. вист. П. Трун, пхор. Гуналовський і ст. дес. Карнів як помічники редакції.

Праця П. К. зустрічалась зі шкорою й успішною допомогою з боку змідця бригади ген. Курмановича.

БІБЛІОТЕКА П. К. числять (1. IX. 1921) 2200 томів, в тім 1158 українських, 578 німецьких, 134 чеських і т. д. На закупівню книжок видав П. К. на протязі року 14.224 чк. а на оплату 1605 чк. Книжки приміщені в захисті УМСА виключались що дня за канцією (10 к. від стрільців, 20 к. від старшин). Помічниками бібліотечара хор. Семенова були деякий час: чет. Салівний, пхор. Гуналовський і н.

АРХІВ П. К. обіймає: 1. Печатки, 2. Світлени (92 серії малих — з фронту й життя в таборі і 17 великих із свит в таборі, 1 альбом), 3. Кліні світлени, 4. Малюнки чет. Кобринського (16 шт.), чет. Громницького (14), сот. Баранецького (3), О. Новікського (2), 5. Афіші, реклами, оповістки, 6. Письма, рукописі й друки, які являються документами побуту укр. бригади в Чехії (9 тек), 7. Спомини в рукописах: „Каміньцка остання нарада“ пор. Ватрана, „Укр. пал. армія у більшовиїзм“ пхор. Голіньського, „Бой з денікінцями й перехід до них“ бул. Солдухи (з Восефова), „Галичане в Полтаві 1918 р.“ оди. стр. Вінтоника (з Восефова) — у стенограмі пор. Ерстенкова; збірня старшин від 1. IX. 1920 до 1. IX. 1921, промови вголосовувані підчас свит, „Здобуття Львова“ — пор. Ватрана, „Бой з ляхами“ — „лінія Курсона“ — ген. Курмановича, „Перенести владу“ — П. Ванаша, „Брак ініціатив“ — В. Котовича, „По Україні“ — хор. Солтисевича, „Зиньельський полк“, „Сіра дівчиця“ — чет. Ушкала, „Гурра до дому“ — чет. Дучимівського і н. Окрім цього у стенограмі пор. Ерстенкова знаходиться протокол судової розправи проти Шапули. 8. Книжки на чужих мовах про Україну і мачи України. 9. Фронтові і таборні часописі. 10. Документи з фронту укр. бригади. 11. Звідомлення укр. пресових агенцій 1919—1921. 12. Депозит чет. Гр. Крутового і т. д.

Архів упорядковували: чет. Барини, пхор. Гуналовський, врешті чет. Калічак. Робота не-скінчена.

ВИДАВНИЦТВА П. К.: „Голос Табору“ під редакцією чет. Крутового. На протязі літа 1920 виїшло три числа ч. 7 з днз 1. VI, ч. 8 з 12. VII, 1 ч. 9 з 15. VIII. В ч. 8 поміщені здебільшого відомлення про освітню працю в таборі; характеристичною для тодішніх настроїв в бригаді являється передовиця з датою 5. VI. 1920. До ч. 8 включно газетку писано рукою; у серії П. К. спромігся на дешеву машинку до писання на ціну 5000 чк. і від тоді газетка почала виходити (друкованим) машинним письмом. Останнє число „Голосу Табору“ з 15. VIII. 1920 присвячене пам'яті відкороту пал. армії за Збруч. Зміст: Др. Дудізенч „В річницю відкороту за Збруч“, В. Котович „Перехід гал. армії на Вел. Україну“, М. Терлецький „Історичний нарис відкороту й наступу ген. Грекова“ на основі свідань учасників, др. Дудізенч

„Остання рада“, чет. Дучимівський „На рідній ниві“, Я. Я. „Знову між своїми“ з приводу відвідни Мирослава Січинського, стихотвори Грици Крутового і т. н. З причини некорисних відносин, які в той час запанували в бригаді (розрух викликаний більшовиїцьким наступом проти Польщі, сподівана ліквідація нашого побуту тут і т. н.) даліше видавання газетки припинилось. Що ино з прибутком ген. Курмановича, коли життя стало на нову нормальне, П. К. приступив до видання „Українського Стрільця“ під фірмою Пресової Кватери, настановленої денним приказом кмиди бригади для 30 надоліста 1920. Працівниками були: сот. Ярема як провідник, др. Дудізенч як співробітник і чет. Крутовий як технічний редактор. По двох місяцях залишився тільки сот. Ярема а на місце др. Д. і чет. К., з котрих останній покинув табір, став М. Терлецький. В грудні 1920 виїшло два числа, від січня до 15. серпня 1921 — 15 чисел, разом 17 чисел à 20 сторінок в 5100 примірниках. Зміст гл. ч. 13—14, сторона 39—40 і ч. 15. Видатися друку 7350 чк. покрили передплати й домогою з боку кмиди бригади роб. сотень, П. К. і жертва укр. комітету в Шікаго (гл. ч. 15 „Касовий звіт“).

ТАБОРОВИЙ ТЕАТР в бараку А. 12. П. К. розпоряджає театр. гардеробом вартости около 8000 чк.

ФОРТЕПІАН П. К. в кімнаті УМСА. Гри вчилось 8 (2 старшин і 6 пань).

ЧАРІВНИЙ ЛІХТАР П. К. під парадом чет. Теслова. 4. II. 1920 закупив П. К. 100 діапозитив по анатомії чоловіка, Світлени виклади — гл. „Стрільцкай університет“.

ПЕРЕЛІТНЯ П. К. під управою чет. Татура від 1. II. 1921. Роботи виконує дес. Пимбала. Досі перелітено 244 книжок з бібліотеки П. К. а 115 для приватних осіб — разом 362. Касовий оборот — видатки: 1545 чк., шкільні прибутки: 1769 чк., з того П. К. дав 1100 чк. Вартість знарядів 136 чк. Оплата і книжки контує переціно 4750 чк.

СЛЮСАРСЬКА РОБІТНЯ П. К. гл. — „Вина й фахова освіта“. Ціна закуплених знарядів 4000 чк.

КРАМНИЦІ П. К. під управою чет. Барина. Зиск з розпродажі за останній рік 40.640 к. Персонал крамниці числять трьох вишколених стрільців.

КАСОВИЙ РАХУНОК П. К.

з час від 24. IV. 1920 до 20. VI. 1921.

Прибутки:	
Горішка з 24. шітня 1921	11.732'52
вкладен старшин	10.709'—
з зискта театральних	2.101'07
решта з власн. курсу вищої освіти	711'94
решта з власн. стрільцого захисту	709'34
з розпродажі „Гол. Табору“, „Україна в таб.“ і книжок	4347'10
з гри на жорстких	351'75
зі світлинних викладів вступу	251'—
добровільні давки з приводу свята злуди в Шікаго	380'—
за анонсовані книжки з бібліотеки	303'70
добровільні давки: бул. Жарковський	69'—
сот. Гуналовський	100'—
от. Роканівський за ієшити	100'—
от. Дичка	10'—
пор. Коваль за пошт. строю	30'—
курєн сот. Федина в Празі	100'—
сотни в Варшубі	24'—
дистатура, збороз видж. на курс ітк.	600'—
зиск з торгу з крамниці	40.640'67
за свідання зирисно	230'—
Разом	80.496'78
Видатки:	
на книжки до бібліотеки	14.224'08
оплата книжок	1.605'20
друж „Гол. Табору“ і „Україна в таборі“	4.202'10
відмоти студентам на видж*	3.925'—
Транспорт	23.966'38

* Студентам на видж і зиск виплачено з дієвности о 2300 чк. більше. Це вступу зложили: Крамниця I п. н. 1000 чк., промисли П. н. о. 600 чк.

курс неграмотних	Транспорт	23.956'33
курс поштово-телеграфний		707'84
курс семін. гімн. і підручника		308'40
курс молочарський у Фрідланді		1.685'55
елементарна школа (заказ)		1.132'20
за оброби й світлана до армію		4.000'—
за діювантя в прибор до сінютикону		2.625'20
за машину до писани й прибор		2.300'25
поповнення театр. гардеробу		5.890'—
100 листів лотерії Новаківського		805'—
на фонд відпочинок стрільців		500'—
улаштування надолетового свята 1920		698'10
напряма еортенню		191'—
за часинці для стрільців в лічницях і на Словацьчині		1.877'33
за освітло, опал і обслугову в театрі, канцелярії, П. К. і ш.		496'25
на поштую пересилку, перебіг, кореспонденцію і т. п.		1.063'40
підмога асад. громад в Празі		500'—
підмога вісачам з Тухолі		3.000'—
підмога таборам в Ліберці на зарп.		4.000'—
дружескі студентів ветеринарії в Брно на обідній		150'—
на торг. курс абітурієнтів		2.000'—
книжк. проєк. кружкові в Ліберці		1.500'—
на торг. курс абітурієнтів		1.000'—
за сімню бонус Шевченка й Франка чет. Бр.		2.000'—
улаштування свята Франка		75'—
продавця в крамниці		2.000'—
заказ на альбуми		1.000'—
вирішенням заплановано		2.021'23
готівка з 30. червня 1921		12.645'48
Разом		80.496'78

Біліне П. К. дня 30. червня 1921:

Готівка	12.645'48
слюсарські заходи	4.000'—
заказ на альбуми	1.000'—
решта за інш. прибор	350'—
рухома майно:	
дві бонус	2.000'—
бібліотека	17.513'21
експікцион	4.095'02
еортення	2.850'—
улаштування в крамниці	707'95
театр. гардероба	5.858'20
машина до писани	5.000'—
архів	2.551'40
грамофон	250'—
	41.525'78
запас тов. в крамниці	14.539'62
	74.065'80
депонит: бібліотечної книці	2.300'—
фонд проєк. Боберського	706'23
	3.006'25
вирішенням: „Веселі“ у Празі	3.547'45
Чистий висток	67.317'18

Нім. Яблоння, дня 30. липня 1921.

Тільки Барин чет. скарбину П. К.

Для 22. вересня 1921 перейняв масу П. К. і зарп. крамниці П. К. пор. Мудрик.

КАРТИНИ з життя укр. бригади в Нім. Яблонні, випуск I, по ціні 5 Кч за 10 шт. в альбумі, до набуття в крамниці П. К.

НАУКА ГРАМОТИ.

І серія курсів грамоти дала на протяжі 1919 р. около 450 грамотних. Весною 1920 почалась II серія, яка в маю числила 17 курсів — 19 I-го ступня, 4 II-го ступня й I III-го ступня і 682 учасників. Однак внаслідком висилки стрільців на роботи починаючи від червня 1920 число курсистів почало швидко темпом маліти, так що в червні вносили стан лиш 248 замість 557. З причини вибоду стрільців на роботи наука на курсах припинилась ще перед своїм правильним закінченням та іспитами. Тільки 4 курси (пор. Криного, хор. Салливого, хор. Васильківського, чет. Духимінського) закінчилися правильно з повним успіхом. У висліді II серія курсів дала 256 грамотних а решта (около 200), яка мусіла перервати науку, доповнювала її потім та продовжувала по робітничих партіях.

I. Вава курсів:

- I. Куре пор. Криного, від 1. II.—10. VI. 1920, закінчалося на курсі 55, скінчило 48. Прикладний іспит відбувся в присутності відпоручників П. п. п., голови Проек. Кружка і управителя курсів.
- II. хор. Салливого, 19. III.—21. VII., закінчалося 36, скінчило 25. Прикладний іспит відбувся в присутності відпоручників технічного пісарія, голови П. К. і управителя курсів. Промовила голова П. К., стуріла декунчи передали своему учтелюві за спожи ціни дарунки.
- III. хор. Сидлівського, 3. II.—19. VII., закінчалося 50, потім було 72, при іспі 40. Грамоти закінчилися 59.
- IV. одн. вист. Іванця, 19. III.—15. VI. Закінчалося 54. З причини робіт наука передчасно припинилась.
- V. пор. Столлара, 19. III.—9. VII. Закінчалося 56, покінчило 10.
- VI. хор. Ткачківського, 23. III.—1. VII. Закінчалося 49, покінчило 23. За тих 10 продовжувало науку до 30. VII. під проводом пор. Криного.
- VII. пор. Перейми, 23. III.—15. VIII. Закінчалося 19, покінчило 9.
- VIII. чет. Бобика, 20. III.—27. VII., закінчалося 43, потім було 54, грамоти закінчилися 24.
- IX. хор. Яворського, 1. IV.—17. VI., закінчалося 42, покінчило 23.
- X. чет. Колодія, 1. IV.—17. VI., закінчалося 21, покінчило 8.
- XI. одн. стр. Проєкця, 20. IV.—10. VII., покінчило 15.
- XII. хор. Падомшняка, 23. IV.—9. VII., закінчалося 39, покінчило 22.

II. ступня:

- XIII. чет. Семіоника, наука розпочалась 16. II., з причини хвороби учителя передчасно припинилась. Ученики перейшли на інші курси або пішли на роботу.
- XIV. хор. Васильківського, 1. I.—21. VI., закінчалося 39, скінчило 20. Іспит відбувся в присутності відпоручників Зап. Коша й П. п. п., голови П. К. і управителя курсів.
- XV. чет. Духимінського, 16. II.—22. VI., закінчалося 68, скінчило 57. Одні й найкращих курсів укр. бригади. Іспит відбувся в присутності змагдта бригада полк. Варшава й відпоручників майже всіх підділ, П. К. і т. д. Ученики дискутали гостей своїми товаришами відпочиваю. Наука відбувалась ще два від год. 8—12 і обійшла 70 лекцій рідної мови, 75 лек. історії та географії України, 70 лек. природознавства й 90 лек. рахунка.
- XVI. хор. Фігури, 24. I.—15. I., закінчалося 52, наука припинилась передчасно.

III. ступня:

- XVII. чет. Духимінського, 23. I.—28. II., закінчалося 32, скінчило 20. Наука обійшла 16 лекцій укр. мови, 24 лек. історії й географії України, 8 лек. всесвітньої історії й географії, 30 лек. рахунка, 15 природознавства. Окрім цього ученики вивчали в писанню дитя, учились товаришньої поведінки і т. д. Наука закінчилась розданою свідоцтва I. кл. нар. шк.

Директором курсів з раменя П. К. був сот. Ст. Малецький. Управа П. К. передала на основі постанови збору членів з дня 20. VI., 27. VI. і 25. VII. письмемне призначення й подяку за особливі заслуги около побороювання неграмотности в бригаді отрим шп. учителям: чет. Духимінському, пор. Криному, хор. Васильківському, хор. Салливному й хор. Сидлівському.

ВИЩА Й ФАХОВА ОСВІТА.

КУРС СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА другий з черги від 8. мая до 15. серпня 1920. Науку розпочало 119 стрільців і підстаршин, скінчило 14. Прочі мусіли вийхати на роботу. Учили: уряд. Вавах — управа рілі, пор. Прохурський — годівля худоби й молочарство, дес. Кішакенич — пасічництво, пхор. Л. Кульчицький — рахунки, уряд. М. Термецький — історія й географія України. Наука відбувалась в бараку А. 12 від 4—7 год. по пол. Учасники отримали свідоцтва.

КУРС МОЛОЧАРСТВА у ФРІДЛАНДІ 20—28. червня 1920. Заходом і контом П. К. вийшло 16 стрільців і підстаршин, які покінчили I-ий господарський курс, у Фрідланд до краєвої школи молочарства на 5 днівний курс. Поруч з ними пройшло курс 3-ох старшин на власний кошт. Практична наука відбувалась ще два рано під

проводом учит. п-ні Прокли в молочарні й в хемічній лабораторії. Теоретичні виклади відбувались по полудні: дир. Тох про молочарське книговодство й годівлю худоби, хемік Моррес про центрифуги й маснички, виріб масла, хем. розсід молока і т. д. Учасники оглядали школу сільських господарів, повітову спілку для закупи штучних навозів, машин і т. и., вірцеві господарства славного села Рікерсдорфу, яке має електричне освітлення, найновіші технічні уладження, оригінальні стаї для безрог і т. и. Курсом проводив п. Банах. Учасники писали в гуртвінім письмі з дня 25. VI. свою дяку П. К.-ові за допомогу (гл. „Гол. Таб.“ ч. 8), отримали правільні свідчення з підписом дирекції школи. Роздача відбулась в таборі дня 29. VI. в присутності голови П. К. Викал учасників:

Іван Палчинський, Василь Фурманський, Степан Ласейко, Петро Шенор, Гусяк Лежанин, Янкола Скучок, Степан Шайнон, Михайло Тривак, Петро Гринька, Панке Андруєв, Антін Рухлик, Василь Дубак, Теодор Колак, Гусяк Грацишин, Павло Сеч, Володимир Іванец. Із старшин: сот. Войтович, чет. Ст. Рісницкий, чет. Гамет і уряд. П. Банах як провідник.

ГІМНАЗИЙНИЙ І РЕАЛЬНИЙ КУРС МАТУРАНТІВ третій з черги, від 7. серпня до 22. жовтня 1920, під управою П. К. Іспити зрілості відбулись 20.—22. жовтня під проводом делегата чеського міністерства шкіл і освіти, проф. Франтішка Лякомого з Праги й відпоруचना пражського уряду ЗУНР др. Н. Сабата з Відня — на основі розпорядку уряду ЗУНР з 29. IX. 1920 ч. 134/20 і чеського міністерства шкіл і освіти з 14. X. 1920 ч. 60.163 згідно з 6. австр. міністр. розпорядком з 29. II. 1908 ч. 10.051. Іспитова комісія: сот. Ярема, сот. Петрикевич, пор. Нонкевельський, сот. Кравець, сот. інж. Чубатий, уряд. М. Терлецький. На курсі учили ще: хор. Яцишин, чет. Горачук, чет. Патроник як помічні сили. Свідчення зрілості отримало 23. Учасників курсу було 37. (Гл. „Укр. Стр.“ ч. I, 1920 — признання проф. Лякомого.)

Викал членів бригади, які зложили іспит зрілості 12—15. жовтня 1919:

Гриць, Яковецький, Мартяк, Сторонський, Курюць, Калічи, Крижанівський, Процик, Ковчеський, Григоронич, Деревляний, Лельський, Паславський, Семеч, Ожоган, Костюк, Галабурда, Оленек, Мельський, Гудовський, Матура, Говішка, Бражчук, Савка, Плесак, Бурий, Біля, Онуфрей, Залітас, Лавинка, Годушак, Турчин, Тешк, — П. Могильницька, А. Чабанова, — 2. Охринович.

25—29. мая 1920: Ковач, Зельке, Саракула, Оробець, Кунца, Бобіш, Воробець, Оленек, Семоні, Тажук, Ватвицький, Галевек, Дашук, Дубів, Захарчук, Іван, Крушельницький, Лавонський, Куралек, Луначук, Шеремета, Родольський, 3. Баран, 1. Боднар, Мюпан, Дубицький, Терель, Швайфер, Пав. Еліашевський, Мартинюк, Зюбринський, Туцький М.

20—22. жовтня 1920: Юр. Бонк, 1. Волощак, В. Дюдявський, Ольга Зробек, В. Іванівський, Г. Крутій, П. Лех, Д. Мошкетерський, 1. Паланак, С. Ребіант, О. Сабат, 3. Смішко, 1. Шапка, 1. Луш, С. Баранюк, 2. Кульчицький, О. Романюк, Г. Буланюк, А. Валківський, Р. Іванец, В. Ковчеський, Т. Тузік, Із. Іворський.

ГІМН. І РЕАЛЬ. КУРС МАТУРАНТІВ, четвертий з черги, розпочався 9. VIII. 1921 під управою П. К. З причини відсутності фахових учителів уряду П. К. подбала про перенесення учасників курсу (30) до табору в Вософони, до такій курс серед кращих умовин відбувається. На прохання П. К. в Вософоні чеське міністерство дало допіль розпорядком ч. 69.821. Учасники (28-ох) виїхали дня 2. IX. 1921 до Вософона.

ІСПИТИ із поодиноких класів гімназії відбувались під управою П. К. 1. червня 1920 (8 уч.), 20. липня 1920 (1 уч.), 18. жовтня 1920 (3 уч.), 9. липня 1921 (6 уч.). Членами іспитової комісії були 6. учит. серед шкіл.

КУРС І І П-ої кл. ГІМНАЗІЇ, розпочався 6. IX. 1921, чисельність 6 уч. (хлопці й дівчата). Учуть: пор. Палійчук, чет. Баранік і ст. дес. Курилик.

СЕМІНАРИЙНИЙ КУРС, 16. серпня до 12. грудня 1920, організований „Війською Поміччю“ учителів нар. шкіл. Учуть: уряд. Банах — укр. мова й педагогіка, м. Котонич — математика й фізика, др. Малік — природознавство, п-ні Відріарєла — чеська мова, пор. Про-

курський і Смолинський — господарство, уряд. М. Терлецький — історія й географія, чет. Дучимінський — методика, пор. Гурико — музика, стр. Процик — рисунки, сот. Ярема — нім. мова. Іспит зрілості відбувся 9—12. грудня 1920 під проводом делегата чеського міністерства шкіл і освіти др. Вількера. Уряд ЗУНР для справ освіт. затвердив розпорядком з дня 20. XII. 1920 ч. 361/20 Пв. 00/20. Свідчення зрілості отримало 15:

В. Іванец, О. Татур, О. Тосенко, 1. Лавонський, П. Семішан, П. Сеч, 1. Федоронич, В. Бабіченко, П. Москалик, Ф. Василько, 1. Підгорний, Мих. Терлецький, Д. Росюк, Р. Свирід, М. Семоник (9 наддирекцій і 6 галузів).

Свідчення П. р. сек. отримали: М. Бавесук, О. Гаврилик, В. Троянчик, Чалла, 1. Кот. 1. Палішник, 1. Буцько, В. Філіпчик, — 1. р. сек. — 1.

Науку розпочало 43. До іспиту зрілості приступило 25.

ПОШТОВО ТЕЛЕГРАФНИЙ КУРС, від 16. червня до 20. грудня 1920, для кандидатів поштово-телеграфної служби, оснований заходами пошт. старшин чет. Мидляка й др. Чеське міністерство пошт. допомогло потрібними приладами й друками. Учуть: чет. А. Мидляк — пошта, персонал і службова прагматика, О. Лис — каса, хор. А. Берестецький — телеграф і телефон, сот. інж. Молчиш — фізика; уряд. М. Терлецький — поштова географія. Окрім цього чеської мови учить чет. Равчук, французької пор. Зельке, про держ. устрій викладає пор. др. Н. Сміттик. Іспит відбувся 16—20. грудня 1920 під проводом делегата чеського міністерства пошт і телеграфів, дир. А. Раймоєра й відпоруचना уряду ЗУНР у Відні інж. Туріна на основі 6. австр. іспитових принципів для ефіцієнтів групи „Д“ та змін і доповнень проголошених у збірнику законів чехословацької республіки з 10. IV. 1919 ч. 203 — згідно з розпорядком Уряду ЗУНР для справ комунікації і т. д. з 25. X. 1920 ч. 124 П. Т. 1/20. Іспитували: А. Мидляк, О. Лис, А. Берестецький, М. Терлецький. Одноголосно дуже добре спосібними признано 5, дуже добре спосібними 7, одноголосно спосібними 14, спосібними 17 — разом 43:

В. Захарій, А. Мудрик, М. Матурик, С. Павлик, В. Трочук, Т. Івочина, Д. Кучина, 1. Караліна, Ф. Мартинюк, М. Маршук, Н. Мухій, Чукальський, 1. Вацкиш, В. Іванец, В. Лопак, М. Груба, Т. Качерек, 1. Лавонський, В. Кайрбій, Т. Мудрий, Л. Михайлюк, П. Водославський, 1. Філар, К. Федоронич, В. Хавіцький, Е. Волощук, 3. Гей, Д. Ковчеський, 1. Костецький, 1. Кнута, 1. Кусяк, С. Маляр, В. Пильнік, М. Сосак, К. Сіва, В. Сіва, О. Іворський, 1. Швакула, Д. Ян, О. Ярошевич, 3. Щеглок, О. Шур. — 4 старшин і 39 підстар. і стріл.

До іспиту приступило 46. Загальна скількість учасників 75. Більшість творили гімназисти, деякі мали надільну школу або курс вищої освіти в таборі з р. 1919/20.

АКАДЕМІЧНО ТОРГОВЕЛЬНИЙ КУРС ДЛЯ АБІТУРІЕНТІВ, від 2. листопада 1920 до 30. червня 1921, оснований з починку пор. Палійчука й чет. Оста. Учуть допіль професори торговельної академії в Ліберні за місячною оплатою по 100 чк. від ученика; підстаршини й стрільці платили тільки по 30—50 чк., П. К. дав на цілі курсу 1500 чк. Наука відбувалась в навчній залі в місті між 1—9 год. по пол. — тижнево 27 години. Науку розпочало 82. Вислід іспиту: 39 отримало повноправне свідчення торговельної академії:

1. Дечка, В. Вана, 1. Ленартович, Ф. Котик, В. Мельничук, В. Хомек, Т. Ковчак, П. Палійчук, М. Шавада, М. Кришій, М. Гретецький, К. Коборський, 1. Еліашевський, 1. Каміньський, 1. Копирет, М. Дем, А. Пашер, Д. Куєк, Е. Рудий, О. Мартинюк, А. Швак, В. Кошачевек, А. Ост, Т. Бобіш, М. Свирід, О. Березинський, М. Семоник, Г. Патроник, 1. Іван, М. Бігун, Н. Галонський, Д. Бучик, С. Ребіант, С. Процько, Ю. Ебергард, А. Овдучук, 2. Кульчицький, О. Паранак, М. Кошак, Д. Чукальський, М. Яросевич, Свєрлада, Шапка, Я. Мухій, Годушак.

3-ох отримало приватне свідчення, 7 посвідку фреквентанції. На чолі заряду курсу стояв м. Дечка, від 1., 2. м. Вана. Чеське міністерство освіти надало право прихильності.

КУРС КРАМАРСЬКОЇ КООПЕРАТИВИ, від 28. січня до 7. липня 1921. Наука відбувалася тричі в тиждень спершу 5—7 год., потім від 5—8 год. увечері в баряку К. 15. Учив чет. Барини — ціль і значіння кооператива, організація, товариство, торговельний і вексельний закон, книжковання методом подвійним купецьким і кооперативним. На курс нависалося 64 стрільців і підстаршин. З причини відкомандовання на роботи могло покінчити лиш 28:

В. Сивач, М. Салтан, О. Гуцька, С. Андрусов, К. Колодонец, І. Шог, М. Патяк, І. Фалак, В. Пилипак, Н. Костур, С. Гриньків, І. Костяков, О. Паллас, М. Янович, І. Діра, С. Павлюк, Г. Лецишак, Н. Козимський, О. Шур, І. Вацкиш, І. Шурко, Н. Куралка, Е. Якулак, Мерцало, Д. Ян, Чур, Гриньків, Т. Петриченко.

КУРС КООПЕРАТИВИ, від 8. серпня 1921. Учуть: чет. Барини 2 години щодня, учасників 70 — пор. Ерстенак: стенографії, 1 год. щодня, учасників 28, в баряку К. 15. Закінчився 22. IX.

ВИДІЛЛОВИЙ КУРС (III. кл. вищої народної школи), від 10. квітня до 25. липня 1921, оснований „Взаємною поміччю“ учителів, під управою м. Котонича. Учли: В. Котонич — природознавство, М. Терлецький — історія й географія, пор. Смолинський — рахунки й геометрія, чет. Тесляк — фізика, др. Задуский — гігієна, хор. Кульчицький — укр. мова, стр. Процюк — рисунки й каліграфія. Іспит відбувся 27 і 28. липня на основі розпорядку чеського міністерства освіти а 11. VII. 1921 ч. 65.378 під проводом шк. інспектора з Літомежани А. Бауера й чеських членів комісії Лергера, Варшала й Косина. До іспиту приступило 42, свідомство III. кл. виділової школи отримало 41:

М. Алашек, С. Андрусов, А. Цегульський, О. Дмитрецький, І. Діра, М. Груба, М. Янович, Д. Ян, М. Яремчук, Г. Качорка, І. Кувальський, В. Калюбій, Д. Конєвий, І. Кнота, О. Конітзон, І. Клеочук, П. Копляк, В. Кубай, О. Луція, Л. Лепецький, Г. Лецишак, С. Макар, А. Медвідь, М. Маркуєв, Р. Пристаї, І. Паллас, Ф. Рожок, В. Свєчка, Г. Спозарський, О. Сєвета, К. Сєва, М. Танчик, І. Чопок, І. Шкула, О. Шур, І. Шурко, Л. Щеглюк, В. Хоружий, М. Федорак, В. Хачівський, М. Запотоцький.

15 покинуло науку з причини відкомандовання на роботу.

СЛЮСАРСЬКА ШКОЛА П. К., основана коштом П. К. з початку сот. інак. Молчка, від 1. серпня 1920 до 4. червня 1921. Перший курс (24 учасників) від 1. VIII. до 31. XII. 1920. 8-ох переїхало на дальшу науку до Терезина. Другий курс (14 уч.) від 1. II. до 14. VI. 1921. Практичну науку провадив дес. Сіворський, рахунків учив чет. Татур, фізики пор. Колодія. Робити була з доручення П. К. під управою сот. Молчка, потім чет. Білобрама й сот. Малецького, від літото пор. Флиша.

РЕМІСНИЧІ КУРСИ 25. IV.—25. V., заночатовані П. К.-ом, непокінчилися наслідком невдачі на роботи. Курс шевства числив 14 уч., кравецтва 7, столярства 4, електро-технічний 5.

КУРС ПЕРЕПЛЕТНИЦТВА в переплетні П. К. від проводом чет. Татура від 1. II. 1921. Училось 5.

КУРС СТЕНОГРАФІЇ, 21. VI.—15. IX. 1920, учив пор. Ерстенак. До кінця училось 4.

КУРС НАЧЕРКОВОЇ ГЕОМЕТРІЇ, 13. VII.—16. VIII. 1920, учив чет. Горачук. Скінчило 9.

КУРС ФРАНЦ. МОВИ до осені 1920, учив пор. Кіриш. Скінчило 8.

КУРСИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, обов'язкові для старшин чужинців, від осені 1920 до мая 1921. Учасників 30, в трьох класах.

КУРС СЕКРЕТАРІВ УМСА, 24. I.—6. III. 1921, оснований п. Держе, управителем УМСА в Чехії з метою поширення організації УМСА на Україну. Курс числив 33 учасників з обох таборів (Нім. Яблонше і Ліберець). Викладало 28 прибіжних учителів (19 американців і 9 чехів). Головними предметами були: історія й органі-

зація УМСА, спортивні гри, моральні міркування і т. п. Курсом проводив п. Махотка. Закінчення курсу й роздача посвідок відбулась в домі УМСА, дня 6. III. (Гл. „Укр. Стрелець“ ч. 5, 1921.)

ВИКАЗ стрільців і підстаршин, що 1919/20 покінчили КУРС ВИЩОЇ ОСВІТИ:

В. Булка, І. Валонька, П. Ванал, Ф. Вонька, О. Гайрдак, М. Гришала, М. Грошак, О. Гурада, М. Жаровський, М. Іліа, Г. Йосифович, І. Карашина, В. Калюбій, І. Коє, І. Костецький, А. Кошке, І. Клеочук, І. Кнота, І. Кувальський, О. Лехник, С. Макар, М. Макара, І. Медвідь, Ю. Микита, Ф. Мудрий, І. Паллас, К. Сєва, В. Соломонський, М. Сєва, В. Стешин, М. Танчик, С. Тарнавський, К. Черняк, С. Чорний, О. Шур, О. Яремчук, Д. Ян, Е. Якулак, М. Алашек, І. Анатійчук, В. Бабич, Г. Балон, В. Баранецький, В. Бєсєтєв, П. Гакар, О. Гайбач, М. Глухоньський, М. Груба, А. Герцман, І. Гулик, О. Дашик, М. Дембійський, І. Дерій, І. Діра, М. Дорак, І. Дубас, М. Залєський, Г. Зубришок, П. Капала, Т. Качорка, В. Кіришак, П. Копляк, І. Кудлик, Л. Лепецький, О. Луція, В. Луцький, М. Макарюк, М. Марків, М. Маркуєв, М. Наталка, Г. Овєнська, М. Петришак, С. Сєва, Л. Степанів, І. Стєпанівський, М. Федорак, В. Федорчук, С. Фурдан, В. Хачівський, І. Чопок, І. Чорний, М. Шайвельський, Л. Щєтєв, Р. Щєтєвський, М. Янович, М. Яремчук.

СТУДЕНТИ БРИГАДИ.

У вищих чеських школах в Празі, Пшібрамі, Верні і т. д. училось на протяжі 1919—1921 понад 150 членів бригади (старшин, підстаршин і стрільців). Чеська команда дозволила на виїзд і давала платні відпустки на протяжі цілого шкільного року. Статистичний виказ студентів по родах шкіл: Університет Прага — 1) правничий факультет, училось 56, перший дерк. іспит алозило 23, другий 11, ступінь доктора отримав 1. 2) філософський — 7. 3) медичний — 15, науку покінчив 1. 4) фармацевтична — 2 (покінчили). — Агрономічна академія: 21. Торговельна академія: 18 (перший дерк. іспит, алозило 5). Академія мазярства: 4. Консерваторія: 3. Техніка: 20. Вища школа кооперативна: 2. Гірична академія Пшібрам: 12. Ветеринарїйна академія Верно: 9.

СТРІЛЕЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ.

Популярно-наукові виставки для стрільців.

На протяжі літа 1920 відбувалися свідзані виставки привагїдно й залежно від того, оскільки побільшувалися дотеперїшній запас образців до скіонтїкону.

30. VI. 1920. М. Терлецький: Рим — Флоренція (образці торк. школи в Ліберці).

9. VII. „ др. Кметь: Анатомія серця й нирок.
10. VII. „ Анатомія жолудка й кровоносних посудів.

12. VII. „ др. Чабак: Будова костей.

19. VII. „ Будова м'язів.

Висвітлював чет. Тесляк. Образці (100 шт. — медичної серії) закупила П. К.

Окрім цього підчас декількох вечерів висвітлював чет. Тесляк ілюстрації з „Ліса Микити“, споруджені ним для вжитку скіонтїкону, при рївночасному відчитуванні твору.

Чарївним ліхтарем П. К. користувалися також учителі укр. курсу УМСА для прислудних виставок в таборі — між іншими й-ні др. Штєсна, що викладала про полонї вєдуги, п. Кляк — про спорт, п. Гєрафїль — УМСА в Росії й на Сибїрі.

З осеню 1920 почались систематичні виставки для стрїлецтва, організовані П. К.-ом, які на основі денного прикажу кміди бригади з дня 10. XI. 1920 мали обов'язковий характер. Відбувалися тричі в тиждень від 4—5 год. по пол. в салї таборного театру. Пересїчна скїлькїсть слухачів була 250. Розпочав сот. Ярема дня 12. XI. 1920 викадом про народньо-освітїний рух в Європі й в Аме-

риці. Закінчив М. Терлецький для 1. VII. 1921 викладом про минування Нім. Яблонного в околиці. Всіх викладів відбулося 66 на теми:

I. політично-інформаційного змісту п. а. „Огляд останніх подій“: пор. др. Дудикевич — 10 викладів: 16, 30. XI, 9, 30. XII, 21. I, 2, 8, 25. II, 18. III, 30. V;
М. Терлецький — 2 виклади: 28. IV., 20. VI.

II. літературні:

сот. Петрикевич — „Слово о полку Ігоревім“, 23. XI;
чет. Теслак — „Лис Микита“ зі світляними образами, 25. XI;
пор. др. Дудикевич — Значіння Шевченка для України, 31. III;
пор. Вагран — Шевченко як поет боротьби, 31. III;
пор. Попель — Суспільний світогляд Шевченка, 1. IV;
(а. Кипріян — Шевченко й релігія, 16. III., заходом і під керівн. УМСА);
сот. Ярема — Іван Франко, 3. VI.

III. Історичні, суспільні і т. п.:

М. Терлецький — 6 викладів: Погляд на розвиток історію, 7. XII., Французька революція 1789, ч. I. 31. XII. а ч. II 27. I., Голландія наприкінці історії XIX ст., 10. II., Суспільні рухи XIX ст., 17. III., з жінкування Нім. Яблонного, 1. VII.;
пор. Вагран — 7 викладів: Держава й народ, 4, 8, 11., 15. III., Укр. держава від березневої революції 1917, 23., 24. III., Громадянська й військова кар'єра, 25. III.;
чет. Баранка: Боротьба Ірландії за незалежність, 4. II.;
пор. др. Грабесевич: Що таке республіка, 22. II.;
чет. Баранка — 2 виклади: Значіння кооперації для сільського господарства, 18. XI., Кооперативні спілки, 10. XII.;
пор. Коберський — 4 викл.: Земельна справа в стародавній Римі 21., 28. XII., Причини сучасної дорожньої, 18. II., Міжнародний оборот товарами й грошима, 10. V.;
пор. др. Дудикевич: Грунтові книги 1. III.

IV. Природо-землеписні:

чет. Горачук — 7 викл.: Що таке земля, 19. IX., Кислороди, 14. XII., Вода, 21. I., Залізо, 17. II., Веселіт — зі світляними образами — 24. II., Електрична сила, 27., 31. V.;
сот. інж. Чубатий: Чого учить нас електрика, 20. XI.;
уряд. Банак: Про життя рослин, 3. XII.;
полк. Малко: Охорона природи, 17. XII.;
М. Терлецький — 2 викл.: Основні поняття землеробства 1. II., 3. III.;
уряд. В. Андрієвський — 2 викл.: Про погоду — з демонстраціями 2. VI., Про агросоюзу, 23. VIII.

V. Медичні:

др. Залужний — 2 викл.: Розвиток людського тіла — зі світляними образами, 2. XII., Поняття ведуги, 13. V.;
др. Малкова — 2 викл.: Твоє, 28. I., 11. II.;
пор. Вагран: Загальні поняття еволюції, 27. IV.

VI. Господарські:

чет. Дучимівський — 4 викл.: Овочеві дерева, 15. XII., Різанцтво в Чехії й у нас, 12., 17., 24. V.;
уряд. В. Андрієвський: Як шовталити теперішні роди ґрунту 19. V.

VII. Просвітні:

сот. Ярема: Народньо-освітний рух в Європі й в Америці, 12. XI.;
чет. Дучимівський: Освіта праці на селі, 20. I.

ОСВІТНІ Й СТАНОВІ КРУЖКИ.

КРУЖОК ім. ДРАГОМАНОВА, оснований 1919 р. в межах П. К. розвивав живу діяльність головню підчас шкільних ферій 1920. З приходом студентів у Прагу підупало й життя в кружку. З кінцем 1920 кружок припинив свою діяльність; бібліотеку переніс П. К.

5. червня 1920 відбулось реорганізаційне зібрання членів (около 30), на якому вибрано управу: хор. В. Копач — голова, стр. Костюк, чет. Моспан, хор. Данишук, пхор. Семенів. Порішено взятись до самоосвітньої систематичної праці починаючи з природознавства. 28. вересня наслідком вибудою голова члени доручили провід чет. Круговому. Сходина було 18 з викладами й дискусіями. 12. VI. чет. Іванець — Рішан про життя Ісуса. 19. VI. Балачка над книжкою Бухаріна: Диктатура пролетаріату, 26. VI. стр. Костюк — Повстання світа в мітології — і 3. VII. Повстання світа в світлі науки, 10. VII. уряд. М. Терлецький — Геологічна будова землі, 19. VII. хор.

Петришини — Будова веселіту, 31. VII. пхор. Семенів — Кінець світу, 24. VII. хор. Ожогоан — Про сонце, 7. VIII. хор. Моспан — Вулькани, 24. VIII. пхор. Явдошняк — Палеонтологія, — і 28. VIII. Життя на землі в доісторичних добах, 31. VIII. уряд. М. Терлецький — Доба ледників, 4. IX. пхор. Семенів — Початки життя, 11. IX. хор. Копач — Розвиток природничих наук — і 4. XI. Походження чоловіка, 11. XI. уряд. М. Терлецький — Ідея державности в життю укр. народу, 25. XI. сот. Ярема — Основи естетики, 2. XII. пор. др. Дудикевич — Державний устрій ЗУНР, 23. XII. чет. Баранка — Історія капіталізму.

В межах Драгоманівського Кружка зорганізувалась секція суспільних наук під проводом чет. Ріпецького. Перші сходина відбулись для 15. VIII., на яких чет. Ріпецький реферував програму праці в секції. Далі відбувались виклади: 27. VIII. пор. Тимків — Початки родини, суспільности і держави, 30. VIII. Дискусія на бажучі теми (повстання в Галичині), 3. IX. чет. Ріпецький — Соціальні ідеї в старинних державах, — і 10. IX. Розвиток суспільних відносин після упадку римської імперії. З причини вибудою визначніших членів секції (сот. Думіна і тов.) дальша діяльність припинилась.

ВЗАІМНА ПОМІЧ. Заходом присутніх в бригаді народних учителів оснований для 8. серпня 1920 кружок „Взаїмна поміч“ як філію товариства у Львові. На перших зборах вибрано слідувачий виділ: В. Котович — голова, П. Дучимівський — містоголова, С. Смолинський — писар, Рудий, Семіоник, Березницький. Метою кружка було: переняти під свій заряд курси грамоти, основати школу для укр. дітей, що перебувають в таборі, підготувати кандидатів учит. семінаря до матурі, дбати про самоосвіту членів в напрямку педагогічно-дидактичним і методичним, улагоджувати відчити й прогулянки по чеськім краю і т. и.

Заходом Виділу кружка уладжено 2 курси: підготовчий семінарійно матуральний і віділовий (гл. „Вища й фахова освіта“).

Кружок числив 35 членів, які складали по 5 чл. місячно до каси кружка на переділату учительського органу „Учительське Слово“. Виділ бористаючи з побуту на чеській землі звійшов в перенісши і особисті зносини зі всіма організаціями чеського учительства й одержував відті безплатно учительські часосиці й богату педагогічну літературу. Заходи відносно курсів грамоти не увінчалися успіхом по причині висилки стрільців на роботу. До ведення дитячого садка призначено чет. Дучимівського, стр. Продока й учительку п-ну Войтовачівну. Окрема секція працювала над виготовленням букваря для Підкарпатської України, одначе задіяв правописних трудюців праці припинилась. Для засовання участі учительства в визвольній національній війні кружок постановив видати учительський альманах, до якого кождий учасник повинен подати свою життєпис і описати всю свою діяльність і переживання за той час. Виділ поручив аладження альманаху чет. Семіонішюви. Відбуваються часті сходина членів кружка, присвячені питанням станової організації й самоосвіти.

В. К.

ТЕАТР, СПІВ І МУЗИКА.

ТАБОРОВИЙ ТЕАТР ім. Винниченка під головною управою П. К. і проводом та режисерією пор. Солтиса проишив на протязі літа 1920 доволі живу діяльність. Від червня до вересня виведено ось такі пьеси: „Шельменко чур“ (3 рази), „Звідівка вихрестка“ (3 р.), „Як ковбаса та чарка...“ — „Жартівниця“ — „Сатана в бочці“ (2 р.), „Каторжик“ (2 р.), „Бондарівна“, „Доктор Цанка“ — „Одна ніч в термі“, „Антось Дунак“ (2 р.), „Жінка з того світу“, „Жертва своїому“, „Каторжик“, „Освідчення“ — разом 15 пьес, 17 п'єстав і 1 кабаретовий вечір зі співами

я танцями хор. Тищенко в користь втікачів з Тухолі. Найбільше powodzenia серед стрільців мали пєси: „Шельменко чур“, „Жидівка вихрестка“, „Антось Дукач“ і н., які так з огляду на свій зміст як і саму гру акторів припадали публіці до вподоби. В поодиноких ролях визначились: Холодний, Тищенко, Куць, Бігун, Солтис, Палюк, Вовків, Бопревичева в Шдгорна, Вандаріський і н.

Адміністрацію театру провадив чет. Палюк, потім пор. Холодний. На драматичному курсі стрільців учили: хор. Куць і чет. Палюк. Головним скарбником театру з дозвільня П. К. був сот. Малецький від 24. IV. до 10. IX. 1920. Загальний прибуток в тім часі був: 16.786 чк., видатки: 12.810 чк., на добродійні й просвітні цілі ввійшло до каси П. К. 3607 чк.

З причини відьду деяких, що головніших аматорів (п-ні Б., хор. Т., чет. П., хор. К. і н.) діяльність театру в вересні припинилась. На місце пор. Солтиса, який виїхав на студію, провід обняв хор. Бігун, якому вдалось улаштувати в вересні ще дві вистави: з приводу відзначення УМСА дня 12. IX. для американських гостей „На першій гулі“ — „Вечерниці“ і одна сцена з „Антоса Дукача“ і раз для табору, „Жертва своїму“.

У грудні пробував гурток деяких аматорів відновити діяльність театру під фірмою УМСА даючи дві безплатні вистави: „Бондарівна“ і „Жертва своїму“. Далі виступали аматори тільки привагдливо з виставами підчас свята Миколи („Проба комедії“) або в домі УМСА підчас вечірніх забав, 17. VII. 1921 „Перехитрили“ в річн. УМСА.

Гостинних вистав було 3: 30. і 31. VII. чеського туристичного студентського драматичного гуртка (Гільберта „Вина“ і Квапіля „Хмарі“). 3. II. 1921 відіграв драм. гурток ліберецького табору „Жидівку вихрестку“.

На ново організовані аматори 25. липня 1921 в „Драматичний Гурток ім. Тобилевича“, який до 15. IX. виставив дві пєси: „Батькова казка“ (12. VIII.) і „Панна пугарка“ (7. і 22. IX.). Головні ролі грали: п-ні Андрієвська, Холодний, Бігун, Солтис, п-ні Л. і н. Силами гуртка відіграно дня 21. VIII. з приводу свята в честь Франка сцену з „Захара Беркута“ п. з. „Кона“, і 4 сцени з „Панських жартів“. Головні ролі виконували: хор. Холодний, одн. ст. стр. Ліницький і хор. Бігун. Гуртком керує Управа, вибрана на перших зборах членів: В. Андрієвський — голова, В. Котович — заступник, сот. Попровський — скарбник, чет. Татур — писар, пор. Холодний і хор. Андрухевич.

СПИВАЦЬКИЙ КРУЖОК „БОЯН“. Наслідком відьду діригента пор. Бобика й більшої скількості співаків (на студії або з роб. відділами) діяльність хору кружка розвивалась в другій половині 1920 р. слабше ніж передтим. Для 12. лютого 1921 хор виступав на концерті, улаштованим кружком укр. гірничих академіків в Пшибрамі.

Віднова діяльності кружка й реорганізація хору наступила на загальних зборах дня 22. лютого 1921. Управу перейняв нововибраний Виділ: В. Котович — голова, пор. М. Гвідий — діригент, пор. С. Смолинський — містодіригент, пор. В. Хомян, п-ні Калерола — скарбник, хор. Л. Кульчицький — бібліотекар, уряд. М. Терлецький — учитель музики.

Виділ обрав усі співацькі сили в бригаді й з кінцем червня 1921 хор розпоряджав вже 47 голосами (29 мушци і 18 жінок).

На протязі місяців — лютий і марець — хор приготавлявся до Шевченківського свята вправляючи 4 рази в тиждень. Для 2. квітня хор виступав на академії в честь Шевченка співаючи павахиду за поляглих в боротьбі за волю України й в вечірньому концерті в салі Шпенсгаузу з ось такими продукціями: „Косар“ Людкєвича, „Сон“ і „Заповіт“ Стеценка, „Хустина“ Товольницького.

Для 6. IV. хор взяв участь в концерті чеського „Червоного Хреста“; відспівав „Хустину“.

З черги почалась підготовка до Шевченківського концерту в Празі на день 7. мая 1921. Тут в сполучі з праським хором відспівало „Косара“ в супроводі чеської оркестри Шаха, „Івана Гуса“ в супроводі органів (проф. Бідерман) та Вербицького „Заповіт“ на мішаний хор в супроводі оркестри Шаха. Хор числив 40 голосів (25 мушци і 15 жінок). Про виведення цих пісень писказалась критика прихильно.

29. V. хор співав на святі в честь Гавлічка; 12. липня на святі в честь Івана Франка в Пардубіцах — „Іван Гус“, „Косар“ і три народні пісні.

З черги слідувала підготовка до свята в честь Франка в таборі. Для 2. VIII. дотеперішній виділ уступив, так що кружок формально перестав існувати, одначе хор працював далі. Для 22. серпня на святі з приводу 5-ліття смерті Івана Франка відспівано Людкєвича „Резолюціонер“, Січинського „Даремне пісьне“, Ярославенка „Місцю князю“, „Ой ідуть тумани“. Учителем і управителем хору був весь час пор. Гвідий.

ОРКЕСТРА БРИГАДИ. Почин до засновання оркестри дав гарматний полк 2. X. 1919. Він закупив інструменти і т. д., коли ж показалося, що ведення такого для не по силі полка, оркестру перейшла бригада. Для тої цілі старшини оподаткували себе щомісячним датком по 7 чк., які йшли на удержання оркестри.

Першим управителем і касельником був чет. Білобрат (до 2. VII. 1920). З днем 15. V. 1920 управа оркестри перейшла на основі зарядження кмиди бригади до рук музичної комісії, аложеної з голови — м. Котовича, і двох членів сот. Войтєчка і чет. Бобика. Тому що інструменти закуповувала не-фахова людина, вони не були зстрісні й без відповідного складу, що спинило поступ в розвитку оркестри. Комісія зарядила цій недостатці так, що невідповідні інструменти почала випродувати й закуповувати нові. Те потягнуло за собою майже подвійний видаток.

Для 2. VII. 1920 обняв провід оркестри капельник: бул. Пилип Баран. У склад комісії входять пор. С. Смолинський і сот. Віридарський намість двох попередніх членів. З хвилью прибуття фахового капельника й вимині інструментів оркестра перемицється в справдішну військову капелю, яка сьогодні стоїть дійсно на висоті свого задання. Вона супроводжає походи бригади до церкви, пригринає підчас спортивних змагань, забавних вечерів і т. д. Де кілька разів концертувала на ринковій площі Нім. Яблонного, брала участь в концертах в честь Шевченка, Франка і т. д., у многих святах в УМСА, вечерницях і т. н. Числить 44 музикантів. Поруч духової оркестри існує оркестра смичкова мішана, яка поза табором концертувала вже в Молодїй Болєславї і два рази в Пардубіцах.

Стан фонду музичного з днем 16. липня 1921: Прибуток — Вкладки старшини 44.943, добровільні датки 3100, зарібки з забав 6663'30, ерар 6000, різні збороти 433'40 — разом 61.139'70 чк.

Видатки: На закупку інструментів 43.406'60, на права 1660'90, пульти, шафа і т. н. 1604, ножи 2539'90, доплата діригентови 4757'34, музикантам нагороди 1246'38, струни і т. н. 777'80, оліва, пасти і т. н. 198'70, поїдки 902'75, на поліпшення харчів музикантам 1265, інші видатки 871'30, готівка в касі 1069'40 — разом 61.139'70 чк. (за згідність С. Смолинський, касієр).

Бібліотека оркестри є досить богата, немає тільки укр. творів, бо мимо всяких заходів роздобути таких тут на чужині не вдалось. Виділ звернувся до 48 чеських оркестр з просьбою о надіслання укр. нот, як що які знаходяться в їх бібліотеках. Всі односторонно відповіли негативно. З укр. композиторів, до яких виділ писав в цій справі пропонуючи їм скомпонувати децю для оркестри за заплаотою, відповів тільки п. Ярославенко, що обіцяв надіслати 15 укр. маршів. Липається хіба ще одна надія

на кингари в Лиську, які обіцяли децю надіслати, та можна сподіватися, що будуть це твори переважно російські. Наша укр. музика, треба признати, в цьому напрямкові доволі бідна й окрім кількох маршів Ярославенка й деяких творів Січинського, що знаходяться тільки в архівах, немає ніщо, що надходило б для військової оркестри, що підбадьорувало б душу укр. стрільця підчас походу, забави і т. п. Адеж на сокольському адміні у Львові 1914 р. виступило аж 36 оркестр — значить потреба велика. Цю провину годиться зановинити як найскоріше. В. К.

СВЯТОЧНІ ХВИЛІ.

18. липня 1920. ПЕРШЕ ВІДЧИНЕННЯ СТРІЛЕЦЬКОГО ЗАХИСТУ УМСА в баракі Л. 8 при участі заступника еміди бригади от. Малеювича, еміди станиці м. Янів, дир. УМСА от. Прхали з Праги.

3. і 6. серпня: 30-те засідання Просвітнього Кружка (гл. ст. 1).

7. серпня: Музикально вокальний концерт чеського студентського туристичного кружка в салі таборового театру.

8. і 9. серпня: ГОСТИНА МИРОСЛАВА СІЧИНСЬКОГО. Привітання на дірці при участі хору. Дні 9-го промовили Січинський на майдані гарматного поля на тему „Визволення війни й України в Америці“. Слухали вся бригада. Увечері товариські сходили старшини в ресторані „Шіценгала“, де гости приймали полк. Варивола, сот. Ярема і в. Промова Січинського на тему „Роль барона Василья в укр. дипломатії“. Про переживання УГА на Вел. Україні та про її перехід до Дніпряна описував сот. Косар.

15. серпня: Фестивал спортивного кружка „Україна“ на майдані 2. п. п.

18. і 19. серпня: ГОСТИНА УКР. РЕП. КАПЕЛІ КОШИЦІ. Капелі, яка під той час перебувала в Турноні, дала два концерти, влаштовані заходами П. К., в салі Шіценгала по ціні вступу 5—10 чк. Програма: 1. Канти — Св. Варварі, Почайський Божій Матері, Ангел Хранитель, Страшний Суд, Св. Миколаю, П. Колядки й щедрівки: Колядки гармон. Лисенка, На Орданській річці, Ой на горою, Щедрік і в. III. Пісні: Верховино, Ой горе каліні, На улиці скрипка грає, Ой пряду, пряду, Гей я козак з України, Черевички, Ой летіла горлиця, Ченчик і в.

Підчас другого концерту привітав капелю від всієї бригади голова П. К. сот. Ярема, пор. Тосенко вручив п. Кошицві серед гучних овлесків вінець на спомин. Після концерту відбувся комерс, на якому промовляли шолк. Федоронч, в. Кошиць, от. Малеювич, сот. Левницький, от. Котонич, пор. др. Дудикевич, пор. Ватран і чет. Дучимінський.

Чистий прибуток з концертів 8680 чк. передал П. К. до каси Капелі. Афіші, які спорудили ш. Кобринський, Громницький і Бутович, знаходяться в архіві Капелі.

12. вересня: СВЯТОЧНЕ ВІДЧИНЕННЯ ЗАХИСТУ УМСА в присутності гостей від імені УМСА ш. Дерке з дружиною, Чака, Прхали, др. Соценка і в. Свято розпочалося спортивними змаганнями С. К. „Україна“ й чеського дівочого та хлопчачого гуртка пластуни з Ліберця на майдані 2. п. п. О год. 11 слідувало відчинення привітальною промовою (по англійськи) п. Дерке. Промовляли також м. Янів, шолк. Федоронч і в. Чак. Підчас обіду уладженого бригадою в честь америк. гостей грали таборона оркестра, промовили пор. др. Дудикевич. Увечері відбувся концерт хору

й драматична вистава („Вечерини“ і одна сцена з „Антося Дуката“) в салі таборового театру.

18. вересня: Концерт солістів укр. реп. капелі в салі Туриталле. Співали ш. Кульмін — баритоніст, і Кваліевич — тенорист при співучасті пініста п. Левницького.

3. жовтня: Перший прилюдний концерт бригад. оркестри на ринковій площі год. 11—12 перед пол.

12. жовтня: Товариський вечір старшин на працянні полк. Варивола в салі Шіценгала. Промовляли шолк. Федоронч і от. Котонич.

27. жовтня: Прибутти ген. Курмановича. Загальна збірка на майдані 2. п. п. Промова нового команданта.

28. жовтня: Чеська академія з приводу 2-ої річниці повстання чехословацької республіки в салі таборового театру. Промовляли м. Янів (по чеськи), от. Котонич. Чет. Барини виконали Штевенікову поему „Іван Гус“, хор відспівав декільма укр. пісень.

31. жовтня: ДРУГА РІЧНИЦЯ ПОВСТАННЯ ЗУНР (надлистове свято) в салі Шіценгала, влаштоване П. К-ом. Програму виконали: промова сот. Яреми, декламація чет. Барина „Наймит“ Франка, Продукції хору під управою чет. Бобика („Урра у бій“, „Чорна ріка“, „Хор підземних ковалів“), сольові пісні п-ні Ваньової й фортепіанове сольо п-ні Залцевої.

1. листопада: Продовження свята в баракі таборового кіна УМСА. Розпочав ген. Курманович відчитанням письма диктатора др. Петрушевича до всього стрілецького й старшини бригади. Промовляли: пор. др. Дудикевич і др. К. Трильовський з Відня висловуючи значіння свята й наше положення під ту хвилю. До стрільців на роботах розіслав П. К. отвертий лист з приводу свята.

7. грудня: Товариський вечір старшин в салі „Дур Пост“ на привітання ген. Курмановича. Промовили шолк. Федоронч. Гурток аматорів відграв Чехона „Мелоді“, чет. Барини віддекламував деякі веселі вірші Руданського, пор. Гурко відграв сольо на скрипці, чет. Тайхман і Коваленко — дуєт на мандоліні і гітарі.

19. грудня: Вечір св. Миколи, уладжений комітетом укр. жінок в салі Туриталле в користь ліберецького табору. Програма: гостина св. Миколи (хор. Бігун), сценічна вистава „Проба комедії“ під режисерією пор. Солтуса, продукції бригаднійної оркестри, товариські забави з танцями, буфет і т. п.

3. січня 1921: СВЯТО ПРОГЛОШЕННЯ ЗЛУКИ ГАЛИЧИННИ З ВЕЛ. УКРАЇНОЮ, влаштоване П. К-ом в міській салі Шіценгала. Програму виконали: промова уряд. М. Терлецького, декламації пор. Холодного (Олеси „Відродження України“) і чет. Барина („Розрита могила“), продукції хору стрільців під управою хор. Л. Кульчинського („Все біжить літ днів“, „Сміло дружи“), продукції оркестри, слово від старшини в Вел. Україні сот. Фаліцького й кліщеве слово ген. Курмановича.

13. січня: Маланчин вечір в салі Туриталле, уладжений комітетом старшин і жінок в користь ліберецького табору. Першу часть програми, яку виконали продукції муж. і мін. хору („Думи мої“ і „Пливе вовен“), гра оркестра, декламації, монолог, танець „Коломійка“ п-ні Семічової, закінчили промовою на привітання Нового Року ген. Курманович. Другу часть програми творили забави.

14. січня: Маланчин вечір, уладжений запомогоним комітетом підстаршини в салі Шіценгала в користь ліберецького табору. Вечір упрямлювали пісні стрілецького хору під орудою хор. Л. Кульчинського, гра

- орхестри, деклямації стр. Федиського і ст. дес. Петричківича, дуєт спів дівчаток Куснісь. Після новорічної промови ст. дес. Гринькова відбувались товариські забави.
16. січня: Привіт Новому Рокові в хаті УМСА.
5. марта: Академія з приводу 71 роковин уродження чеського президента Томи Масарика, уладжена заходом тугешньої чеської громади в салі Шіценгава. Програма: промова чеського надпор. Штайгера, виклад про VII. сокільський злет в Празі 1920 зі світляними образами, промова м. Янзи, сольо спіни п-ні Ваньової, деклямації чеських воєнків, продукції смичкової орхестри, аложеної з Чехів і України, і вільні забави.
7. марта: Продовження — чесько-український військовий парад під звуки укр. орхестри на ринку, від 11—12 год. концертувала прилюдно орхестра. По полудни відбувся в салі УМСА виклад пор. др. Дудикевича про життя й заслуги Масарика для чеського народу. Увечері відбувся похід вулицями міста з лямпіонами в супроводі укр. орхестри. З приводу свята вислала бригада президентови Масарикови привітальну грамоту, яку спортовці сфаетоним бігом передали майорови Янзі.
11. марта: Бригаду відвідав чеський генерал Сірови. Військовий парад на великій площі.

ШЕВЧЕНКОВІ ДНІ (60-ліття смерті).

31. марта: У святочно прибраній салі театру з виклади стрілецького університету про значіння й творчість Шевченка — пор. др. Дудикевича й пор. Ватрана.

1. квітня: Продовження: виклад пор. Попеля.
2. квітня: Ранішня академія на майдані 2. п. п. перед наспіаною могиллою „Борцям за волю України“ з погрудям Шевченка. Підчас польової панакхиди співав хор і грала орхестра. Головною точкою була промова ген. Курмановича й почетний хід бригади побіля могили.

Увечері концерт в салі Шіценгава. В програму ввійшли: промова сот. Яреми, продукції хору під орудою пор. Гнідого („Заловіт“, „Сон“, „Хустина“, „Косар“) і стрілецького хору під проводом хор. Кульчицького (Народні пісні), тенорові соли хор. Руснака, п-ні Ваньової й фортепянове сольо п-ні Зяцкової, продукції орхестри, деклямації — пор. Холодного („Юродивий“) і стр. Маринівського („Сон“).

Приготовання до свята вибонав комітет:

Пор. др. Дудикевич, пор. Хожин, пор. Мудрик, сот. Ярема, уряд. М. Терзешкий, пор. Оборський, чет. Рудницький, чет. Бабик, чет. Лас, пор. Гнідий, хор. Кульчицький, буз. Булик, стр. Павлик, шпор-ген, стр. Липицький, віст. Колодєзєв, дес. Казюнович, стр. Юрєв, буз. Тонетко, стр. Самчук, дес. Біліцький, стр. Кісак, ст. дес. Буєльськ, жмак Чайка, буз. Шинька, стр. Чубатий, віст. Сівак, стр. Брегєк, віст. Волович, стр. Хашіцький.

3. квітня: Святотичний концерт в захисті УМСА — деклямації чет. Барина, пор. Холодного, хор. Бігуна, тенорові соли хор. Руснака й скрипкове сольо пор. Гурка.
6. квітня: Концерт чеського Червоного Хреста в салі Шіценгава. Програму виконували: продукції укр. хору й орхестри, спіни хор. Руснака й п-ні Ваньової.
1. і 3. мая: Великодні змагання й забави спортового кружка „Україна“.
29. мая: Свято в честь чеського поета Гавлічка з приводу 100-ліття народження в захисті УМСА. Програма: виклад чеського проф. Стриада й пор. др. Дудикевича, продукції хору й орхестри, соли спіни п-ні Андрієвської й деклямація чет. Барина (вміток з поеми Гавлічка „Хрещення св. Володимира“ в укр. перекладі).

20. червня: Фестин спортового кружка „Україна“ на Лемберку з нагоди Зел. Свят.
21. червня: 300-ліття калення 27-ох чеських патріотів на Старомістю в Празі, уладжене заходом місцевої чеської громади в салі Шіценгава. Відчит п. Лева закінчило відспівання чеського й українського гимну.
5. липня: Річниця спалення Гуса, відсвяткована заходом Чехів на перехрестю доріг Цвікав-Ліден при участі всієї бригади. Від імени Українців промовили пор. Ватран.
17. липня: Річниця основання УМСА. Програма: спортові змагання на майдані 2. п. п. перед і по пол. під проводом сот. Фовіцького. Увечері театральна вистава „Перехитрили“, концерт хору, промова сот. Яреми до п. Дерке представника УМСА з Праги. Штучні воєні, які попереджували комедий із трьох гимнів відограних орхестрою на площі перед театром, закінчили свято.
6. серпня: Посвячення місця під памятник на таборівім кладовищі. Молебень, промова м. Котонича й Н. Мосильницької (від кружка дівчат у Львові), продукції орхестри.

ФРАНКОВІ ДНІ (5-ліття смерті).

21. серпня: Викладово-драматичний вечір в салі таборового театру. Зміст: деклямація хор. Бігуна (10 пісень з „Мойсея“), виклад чет. Квісіля зі світляними образами та ілюстраціями творів (під орудою чет. Тесляка), „Кона“ сцена громадського суду з „Захара Беркута“ зі вступним словом чет. др. Качанька, „Панські жарти“ — вибрані сцени з поеми Івана Франка.
22. серпня: Святотичний концерт в салі Шіценгава. Програму виконували: промова сот. Яреми, продукції хору під управою пор. Гнідого („Вічний революціонер“, „Ов ідуть тумани“, „Калина“, „Місцю князь“, „Даремне пісє“, продукції орхестри під управою буз. Барана, сопранове сольо п-ні Андрієвської („Розвійтеся з вітром“), фортепянове сольо п-ні Устияновичевої, деклямація чет. Калічака („Ще не вмерла й не вмере“).
27. серпня: Діточий концерт в честь Франка в салі таборового театру під проводом учительки дітчого заклєту п-ни Войтовичівної. Програму виконували: сценічні образки, численні деклямації й спіни.
22. вересня: На приказ стал. кмьди зібралась вся бригада на площі 2. п. п. для вислухання заклику МНО до повороту в край. Після відчитання письма м. Янза враз з прибічниками покинув площу, до стрілецьтва й старшини бригади промовив ген. Курманович: „Я свято переконаний, що залив цей останєсь без відгомону. В імені полеглих укр. героїв визнаю Вас: Вндеркітї! Ми не сміємо нашим поворотом до краю вже тепер дати привід до принушення, що ми годимося на загарбання нашої землі... Наша відповідь нехай буде одиодушне мовчання...“
- Після промови задувала пісня „Не пора...“.

СПОРТОВИЙ КРУЖОК „УКРАЇНА“

В червні 1920 збільшилось число членів СК; ново-ослована УМСА приходить з матеріальною допомогою, початочні всілякі прилади до різних родів спорту, що дало СК-ові спримогу поширити свою діяльність, яка до-тепер обмежувалась виключно футболом, на легку атлетику. Та й футбольні гри не могли як слід розвиватись

в причини браку голівки потрібної на закупню однострою. Визначивши допомога з боку УМСА рушила спортове життя з мертвої точки. В членів СК поступає велика скількість стрільців, які починають цікавитись і родуміти вагу спорту. Футбольна дружина вправляє безпечно й до кінця сезону виграє у своїх змаганнях з чужинцями 15 проти 12.

Легко атлетичні змагання приходять вже на чергу 15. серпня 1920 підчас спортивного свята з вислідом: кидання диском — сот. Фавіцький 32'40, хор. Бурда 28, сот. Майль 24; штовхання кулі 7'25 кг, на 8'88 хор. Бурда й сот. Фавіцький; кидання ратичем на 30 м. пхор. Семенів.

Члени СК (сот. Фавіцький, хор. Бурда і пхор. Семенів) беруть участь в спортивних змаганнях в Йосефові на запрошення таконної чеської УМСА. В кидання диском здобуває перше місце сот. Фавіцький (32'10), в кидання кулею 4-те місце сот. Фавіцький і хор. Бурда (9'25), у слоку 2-ге місце сот. Фавіцький (2'80 м.) — 28. серпня 1920.

СК стоїть у тісному зв'язку з УМСА, сот. Фавіцький як містголова СК виконує рівночасно функцію директора атлетики в УМСА.

На змму життя кружка замирає, лиш відкрити курсу секретарів УМСА має членам СК спромуго пройти курс боксування під проводом американського тренера.

Для поправи фінансів СК улажує 11. II. 1921 спортивний бал в салі Шіценгана.

27. лютого викликає УМСА спортсменів на гросконтрі 2 км. біг, в якому перші нагороди достаються членам СК (сот. Підгорний, стр. Колесник і и.).

В день Масарикова свята улангував СК стафетоний біг 8x200 м. Стафета СК „Україна“ здобуває першу премію, яку передає великодушню пол. заадармері, що отримує другу нагороду.

В квітні починаються пильні приготування до літнього сезону. У змаганнях роверами на 25 км. брало участь 4 партії по 5 чол. Нагороди роздав ген. Курманович. СК закуповує прилади до копаного м'яча, однострої, шаблі й рапирі до фехтування, теніс, прилади до легкої атлетики й турніотання.

10. квітня — перші футбольні змагання. Наслідком висилки гравців на роботу дружина поповнена резервними. СК програє на користь Барнсдорфу 2 : 0.

1. і 2. мая — Великдне спортове свято: бігові змагання в терені, роверами, волейбол і бокс. Замітний поступ у всім. 3. мая змагання копаного м'яча з „Україною“ з Ліберца, яку СК побиває 3 : 2. Ген. Курманович, який в деякі верени протекторат над кружком, розділяє особисто нагороди між тих, що визначилися.

Найкраще розвивалась діяльність СК в травні, червні і липні. У великій, світлій салі, де містлася канцелярія СК, прикрашеної малюнками й спортивними знімками, заповненої приладами, відбувались часті зібрання, тренування і т. и. Недалеко салі на майдані гарм. полка вправляли спортсмені раз-у-раз то на реку й барах, то у волейбол і легкіх атлетичі. Тут від рана до вечера відбувались тренінг футбольних дружин, в якому гарм. полк брав найкращу участь. Гарм. полк дав футбольну дружину, волейбол і легкіх атлетів. По нім іде пол. заадармері славна своїми бігцями.

Коло замку Лемберг, де СК уладив тенісову площу, що дня являється багато учасників тенісу.

Тут на Лемберку улажує СК в дні Зелених Свят друге спортове свято. Роверами перегони пань і паночок, гра в теніс і т. и.

По Зелених Святах починається серйозний тренінг — підготовка до свята річчичі основання УМСА. Що педлі дружина І. А. копаного м'яча змагається з чужинцями то в таборі то по інших місцевостях. Літній сезон футболу дав до 25. липня 23 виграних на 22 програних. Вся дотелерішня праця СК знаходила успішне поперта в боку свого протектора ген. Курмановича й його дружини протекторан тенісової секції. Число членів СК по день 1. липня було 284.

17. липня — м'ячеві змагання СК проти „Rapid I. a.“ Ліберець. Виграє „Україна“ 6 : 1.

24. липня — м'ячеві змагання в Нідергрунт проти „Нідергрунт I. a.“ „Україна“ на 15 хвиць перед кінцем покидає площу гри по причині партійности судді, з вислідом 2 : 2. А. Ф.

ТОВАРИСЬКІ ЗАБАВИ улажувани заходами забовного комітету старшини, підстаршини, спорт. кружком, музичним комітетом і т. и. відбулись: 5., 11. лютого, 12. марта, 13., 28. серпня, 10. вересня — в салі Шіценгана, 24. вересня з виставою „Ліпша фамілія“.

З ДІЯЛЬНОСТІ АМЕРИК. ТОВАРИСТВА У. М. С. А. В ТАБОРІ

На базисіи денних старшин укр. бригади в Нім. Яблоннім, які при кінці квітня 1920 відвідали принагідно дім УМСА в Празі, постановила централна управа УМСА в Чехії основати укр. дім УМСА в таборі укр. бригади в Нім. Яблоннім доручаючи заряд своему секретарю В. Семічову.

За основу вшто тин воєнних УМСА домів, які обіймають: 1. столову, де вони отримують кашу, чай, шоколаду і т. и. з булкою, 2. салю до писання листів і читальню, 3. салю для кімнатних ігор і забав, 4. спортивний відділ.

Для той цілі відстунила бригада просторий барак д. 8, і забезпечила його світлом та опалом. Коштом УМСА справлено крісла й приділено: ігорні прилади — шахи, доміно і т. д., два біларди, фортепи; для кухні доставила централь в Празі: муку, какао, каву, цукор, шоколаду й молоко; для читальні виписано всі українські і деякі чеські газети. Окрім цього закупила централь струменту як віончелю, 3 скрипки, і кларнет, ноти для фортепиану а для спортивного відділу деякі прилади потрібні для м'ячових ігор і легкої атлетики.

Уладження дому заняло час від 1. червня до 16. липня, так що відчинення могло наступити що йно 17. липня 1920.

Першим головним завданням заряду УМСА було притягнути все воїнство бригади. В перших місяцях значний процент гостей УМСА творили старшини, коли стрільці воляли проводити свій відпочив час по великих темних заламарях Нім. Яблонного. Зразу почувались стрільці в домі УМСА немов пелібієтано, вони тримались віддалека не відважувались доторкнутися чого небудь, хочби й газети. Між ними утримувалось довгий час переконання, що УМСА призначена в першій мірі для старшини, що це щось в роді старшинського клубу й що тут не місце для них. З чималим трудом приходилось заспокувати їм ту думку, що УМСА призначена в головній мірі для них і що властивими господарями в цім домі повинні стати вони. Щоби приващити стрільцями до проведення вільного часу в УМСА, заряд вживав різних способів як н. пр. призначував премії для тих, що пробють але небудь корисне діло для УМСА, при чому брав на увагу виключно стрільців. Коли настали доті осінні вечері в УМСА почала улажувати що суботи або неділі періодичні

концерти для стрільцтва, то стрільці стали поволі постійними в щоденних гiстьми, яких скiлькисть доходила в осiннi та зимовi вечери до 700 i 800 чоловiк. Поруч концертiв, вечiрних розваг, премiй i т. п. не меншою примановою для стрiлцтва був спорт — футбол а з окрема волейбол, якi зосереджували все стрiлцтве життя в УМСА.

На бiлярди, яких було тiльки два, а навiть на шахи занисувалися що дня стрiлцi ставчи в чергу. Уладжено було два бiльшi шаховi змагання з вiдомим чеським шахiстом п. Опоченським а серед учасникiв переважали стрiлцi.

Заходом УМСА вiдбулось в таборiвiм театрi декiлька безплатних вистав силами приїзжих чеських акторiв то таборових аматорiв, якi так само згуртовували вoяцьку масу. Головною примановою став кiнотеатр УМСА, в якому вiдбувалось по 3 вистави в тиждень i збиралось около 1500 глядачiв.

Час до часу удавалось улаштувати в УМСА концерт духової оркестри бригади й в той час збиралось у УМСА найбiльшe стрiлцiв. Що-недiляй концерти зразу не мали великого успiху, що йно при кiнцi жовтня, коли виконавцями поодиноких точок програми стали самi стрiлцi або пiдстаршини, коли для викликання бiльшого заiнтересу зарiяд почав назначати премiї або для бiльшої рiзноманiтностi надiлювати заслужених рiзними привiлежiями, вечiрнi розваги УМСА набрали розголосу й стали звичкою для всього майже стрiлцтва бригади.

Великий успiх мали проголошенi в жовтнi й листопадi 1920 курси танцiв, якими провадив хор. Бабiк. Наука вiдбувалась що дня мiж 6—9 год. увечiр перед численною публiкою. Предметом науки були салоннi танцi й національнi як аркан, гонак, воломийка i т. д. Треба було бачити те щире захоплення, з яким укр. стрiлцi ставились до тiєї науки, щоби увiйти собi ту цiкаву публiку, яка пiдчас дончих зимових вечерiв громадилась в УМСА в години науки гуляння.

Окрiм хор. Бабiка прислужився УМСА так само хор. Кульчицький, який провадив стрiлцтвом хором, i хор. Бiгун, що склав артистичну трупу зi стрiлцiв, i багато инших старшин, якi своїми виступами на концертах давали приклад i захопоти стрiлцтвом. Завдяки названим помiшникам добровольцям, т. зв. суботники УМСА проходили завжди при повiсенській салi. Таких концертiв з прерiзними програмами було 30 а приблизне число глядачiв за минулу зиму могло бути не менше 18.000.

Згодом знайшлись помiж стрiлцями свої шуткарi й агробати й гiпнозери й декламатори й помiки, якi набравши смiливостi почали показувати свої штуки й тим притягивали чимало до упрямження сiрого одноманiтного таборового життя.

Слiд замiтити, що салю УМСА прикрашували самi стрiлцi, по своему смаку в пляну. При кiнцi 1920 р. стрiлцi вже зовсiм освоiлись з тою думкою, що УМСА їх хата й стали її щоденними гiстьми.

В днi Рiдва стрiлцi майже не виходили з дому УМСА святкуючи тут зрана до ночi. Не було вiльної години на вiдповiдне промищення салi.

Та саме головне завдання УМСА, яке ґрунтується на організованню етичних гутірок-розмов, було найтiще до виконання. Треба замiтити, що славання — на середньому або низькому ступнi духового розвитку — взагалi дуже мало виявляє нахилу до яких небудь вiд дiйсностi вiдрваних мiрвань, що одначе не заперечує його глибокої природної бистроумностi й його способностi узагальнювати та творити влучнi висновки iз своїх помiчень. Українцi не є зовсiм винiтком iз того загального славянського правила. Вони надзвичайно тонкi у своїх

спостереженнях, умом проникливи, цуратись великих таких несхонних тем i розмов, що торкаються питань людської моралi та етики. Инше дiло, коли вони самi без прикупи на таку тему розбалакаються. Тому такі розмови велись тiльки привагiдно при невеличкому гуртi слухачiв. Те виявилось також i пiдчас курсу УМСА, на який записалось понад 100 а до кiнцi прослухало ледви 30.

Весною й лiтом дiяльнiсть УМСА перейшла на спорт, на площу вправ а хату УМСА вiдвiдують тiльки тi, що їм тяжко розстатися з шахами або бiлярдом, i тi, що приникли прочитувати що дня газети.

З 1-го сiчня 1921 обмiрковувалось в Нью-Йорку питання вiдносно організації окремого укр. вiддiлу УМСА, якого метою було б поширення дiяльностi УМСА на Україну. Для виконання першої кадри працюючих на Україні були організованi вище названi курси в назначено окремий на ту цiль бюджет.

17. липня 1921 святкувала УМСА в Нiм. Яблоннiм свою першу рiчницю, 24. липня розпочала свою дiяльнiсть друга з черги укр. УМСА в Посефонi. В. Семiчов.

Деннi данi зi звіту дiяльностi УМСА за минулий рiк: 1. Всi члени табору користувалися безплатно двотонним папером i конвертами УМСА. 2. Газет передплачувала УМСА для читальнi — усi укр., 4 чеськi й 2 польськi — на суму 2291 чк. 3. Книжок для бiбліотеки П. К. закупила за 670 чк. 4. Кiно розпочало свою дiяльнiсть 20. X. 1920. Всiх вистав було 117. 5. Кухня УМСА закупила 110.000 порцiфiв кiлькi вiдкiло 4 119.000 булок.

З ДИЯЛЬНОСТІ УКР. ЖІНОЦТВА В ТАБОРІ.

Осiнню 1919 заступався „Комiтет укр. жiнок“, який поставив собi за цiль збирання фондiв в користь арештованих та інтернованих Українцiв в Польщi. На чолi комiтету стояла спершу п-нi Варивода, а коли ця наслідком деяких непорозумiнь уступила, провiд обiйшла п-нi др. Сандул-Малик. Уряд секретарки виконувала п-нi Ярема а касiєрка п-нi Чабах намість др. Сандул. Комiтет улаштував на протязi зими 1919 декiлька товариських вечерiв як св. Миколи, Маланки, Свiчене i т. д., якi дали бiля 10 тисяч чк., з яких бiльшу частину вислав комiтет на руки укр. горожанського комiтету у Львовi для полонених та голодних Гуцулiв. Частину налив на вiдмоги потрібним в таборi, решту передав „Самопомочi“ в Лiберцi. Останнiм дiлом комiтету було уладження Маланчинного вечiра 13. I. 1921.

Ново розпочалось громадське життя серед жiноцтва з прибуттям п-нi Курмановичевої. Завдяки її старанням i заходам перед Червоним Хрестом в Празi отримали всi дiти, що перебувають разом зi своїм родичами в таборi, даром сукна на одяг i полотна на бiлизну. Завдяки її дбальностi американське товариство Гувера вiдчинило для 25. вiктiя 1921 дiточий захист для 52 дiтей в таборi Нiм. Яблоннi. Тут отримувать дiти харч i пiд доглядом учителiв та дiжурних жiнок пiховуються. В працi беруть участь усi жiнки по чераi.

Колi наслідком розпорядження чеського мiнiстерства з дня 1. липня 1921 положення всiх в таборi а особливо родинi жiнок дуже погiршилось, жiноцтво зорганiзувалось з починку п-нi Курмановичевої в „Союз Українок“, якого першi збори вiдбулись дня 6. серпня ц. р. з метою розпочаття акцiї в напрямку поліпшення матеріального становища укр. жiнок в таборi. До вiддiлу вiйшли з вибору: п-нi Курманович — голова, п-нi Охримович — заступниця, п-нi Занць — секретарка, п-нi Ярема — касiєрка i в. Дня 3. IX. вiдбулись другi загальнi збори, на яких склад вiддiлу справлено й доповнено. Щоби членам своїм дати можливість зарiбку, вiддiл союзу вiдiсся до деяких купець-

ких і фабричних фірм, які згодилися дати роботи до дому (пр. навізування пацьорків — по 60 сот. від шурка).

ДИТЧИЙ ЗАХИСТ америк. тов. Гувера, оснований заходами п-ні Курманович для 25. квітня 1921. Уввара захвсту спочивав в руках комітету з 4-ох панк: Курмановичевої, Яремової, Дичкової й Чубатої. Адміністрацію веде чет. Барниш. Провід у вихованні доручено учителям чет. Дудчимівському, стр. Проджкоши і панні Войтовичівній. З причини вибаву двох перших педагогічна праця спочивала від сервня виключно в руках останньої. Для 27. сервня відбулось в захвсті диточе свито з привоу 5-літти смерти Івана Франка. Численні співні й декламації дітей були немовним доказом того, яку велику користь приносять захвст нашим дітям. Ще краще прозуміє це той, хто бодий приблизно є обнаомомлений зі статистичними даними наших ніби то українських дітей. Фактом є, що велика скількість їх говорять мовою своїх матерей а не батьків. На 52 дітей, що сходяться у захвсті, є тільки 23, що їх рідною мовою є мова українська. Решта т. є. 55% говорять чужими мовами (німецькою — 23%, польською — 19%, чеською — 10%, сербською — 2%, московською — 2%). Дітей старшини рахується 32, з того укр. мовою володіє 9, німецькою 12, польською 8, чеською 3. Дітей підстаршин і стрільців — 20, з того укр. мовою говорять 13, німецькою 1, польською 2, чеською 2, сербською 1, московською 1. Наведені цифри говорять самі за себе й не потребують блищих пояснень. Тому велика дія належить тим, що потрудилися около основання захвсту й тим, що працюють над вихованням тих дітей в укр. дусі.

ТОВАРИСЬКА ПОМІЧ.

ЗАПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ СТАРШИН, до якого з почалу квітня бригади належали: м. Дрималик (голова), м. Котонич, сот. Пацки, сот. Ткачівнич, пор. Мудрик (старшин), м. Дичка, сот. лік. др. Кметь, пор. др. Дудименнич, пор. Хомин, чет. Барниш, чет. Тесляк, розпочав свою діяльність для 6. листопада 1920. Головним завданням його було несення помочі членам табору в Ліберці, потім в Вософоні. Старшини бригади зобов'язалися в жовтні 1920 відступити частину своїх поборів для ліберцького табору і то: незаконні або жонаті бездітні — 10%, жонаті з однією дитиною — 12%, з двома дітьми — 10%, а троєма — 8%. Ці грошішли до каси т. ав. „Фонду вдів і сиріт“, звідси переймала їх „Самопоміч“ в Ліберці, потім в Вософоні й розділювала їх поміж членів свого табору в формі поличок на доквіді скринти з тим обов'язанням, що кождий поверне поличкову суму після свого повороту до краю складаючи її на конто фонду вдів і сиріт в кредитній товаристві „Дністер“ у Львові. Загальний прибуток за рік 1921 до 1. липня був 318, 202 чк. 50 сот. Така менш-більш сума передана була таборі в Ліберці (Вософоні). З причини відібрання поборів членам укр. бригади в Нім. Яблоннім фонд цей зліквідовано в днєм 1. липня 1921.

Для збільшення фонду вдів і сиріт видав П. К. в потину ген. Курмановича укр. палінки з малюнком і написом в укр. і французькій мові „Памітайте на укр. вдови й сироти“, які запомогивий комітет пустив в обіг по 20 сот. за штуку. По кінці липня 1921 розпродано палінок за 3175'05 чк. В розпроданні є на 1277'35 чк., в марках лишається 5937'20 чк. Разом 10.389'60 чк. Видатки накладу (50.000 штук) вносили 2101'70 чк. Чистий прибуток а палінок обрахований на 8287'90 чк.

Окрім цього запомогивий комітет орудував фондом, на який складався 1/2% від поборів усіх старшин бригади. Ціллю фонду було уділювати підмоги або полички в пер-

шій мірі потрібуючим старшинам на довжні скринти до складі місячними ратами тут або в трьох літах на конто фонду вдів і сиріт в тов. „Дністер“ у Львові. Загальний прибуток за 1921 — 22.810'63 чк. З того виплачено підмог — 2152'10 чк., поличок — 9710, видано на адміністрацію 132'10, остаче 10.816'43 чк.

З нагоди Шевченківського свита рішили старшини бригади на фонд „Учітєся“ у Львові одноразовий даток — хорували по 5 чк., четарі по 6 чк. і т. д. Підстаршини алокали по 1 чк. а стрільці по 50 сот. Зібрано разом 3800'50 чк. Вислано до Львова на книжочку 13.114, товариством „Дністер“ 2449'95 чк. Остаче до висилки 1410'55. На ту ціль видано 3000 анімок зі Шевченкового свита в бригаді для розпродажі.

Запомогивий комітет орудував також гривми (6478 чк.), які вічений комітет в Нью Йорку переслав для стрільцтва по таборах Чехословаччини. З цих гривей уділює комітет підмоги головно хорим стрільцям, що знаходяться в лічнихнях.

30. VII. 1921, пор. Мудрик.

ЗАПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ ПІДСТАРШИН оснований 29. III. 1920 складався із членів назначених кждою бригади, уділював підмоги підстаршинам бригади зі щомісячних вкладок самих підстаршин. До комітету належали: бул. Козак (старшин), Верчак, Медведик, Гайгль і Бойко, ст. дес. Бойчук, Микулишин, Петриченко, Патниця, відвах. Миколаевич, дес. Яремчук, Білинський Іл., Тота, Подольск. Головою був бунч. Гоневич, потім сот. Роман Ольшанський.

На місце всіх дотеперішних запомогивих комітетів утворився в вересні 1921 один спільний

КОМІТЕТ „ДОПОМОГА“.

З днєм перенесення бригади в стан фактичного інтервонання (1. VII. 1921) т. є. з днєм, коли старшини й стрільці бригади втратили право на військовій поборо, виникла потреба утворення єдиної допомогивої організації для всього інтервонаного загаву без ріжничі ступня. Досі знаходилась бригада в тім шкелівім положенні, що могла допомагати укр. таборі в Ліберці — Вософоні, іскому до липня 1921 передала біля 350.000 чк. Для жертв лишньої неволі в Галичині зібрала бригада на протязі свого побуту в Чехії около 40.000 чк. З днєм 1. липня знайшлася сама в потребі. Під цю хвилю рахується в таборі около 400 таких осіб, які в першу чергу помочі доковче потрібують. Є те стрільці, підстаршини й старшини, які окрім харчу отримують по 50, 25 сот. у днєм або й зовсім нічого, жінки в діти поодинокі членів бригади, яких є около 150 душ. В другу чергу йдуть ті стрільці й підстаршини, що мають придді і по 2'50 чк. денно, підстаршини від ст. деситника в гору з 4 чк. денної плати й старшини з 5 чк., що є без придділу. Тільки 20 старшини з придділом побирає 15 чк. у днєм.

Знаючи на такий неввідрядний стан зіхалися на звлик др. Смаль-Стоцького, посла ЗУНР, відпоручники укр. таборів в Нім. Яблонного й Вософона для 24. і 25. сервня 1921 до Праги на спілзку нараду. Рішено основати місячні виборні комітети в обох таборах а з відпоручників тих комітетів утворити центральний комітет при посольстві в Празі, який рівномірно й справедливо розділюватиме поміж поодинокі військовій табору, студентів і цивільних втікачів та емігрантів ті гроші, які американська Україна надіслала та надіслала на руки др. Смаль-Стоцького. Яблонський табор заступали: сот. Ярема й чет. Барниш. На відчиненню наради був присутній також ген. Курманович.

Для 31. сервня відбулась в таборі збірка стрільців, підстаршин і старшин, на якій шляхом голосовання

вибрано комітет із 14-ох (7-ох старшин і 7 підстаршин і стрільців). Комітет уконституювався дня 3. і 8. переселився так: сот. Ярема — голова, бул. Козак — містоголова, пхор. Кошак — писар, чет. Барини — скарбник, пор. Мудрик, вахм. Черкас і оди. стр. Дольницький — референти становодчини, пор. Сенюта, пор. Коберський, пор. Дякунчак, стр. Костур, вїст. Миколайчук — члени. 13-го члена дав Союз укр. жінок делегуючи паню Охримовичену. До контрольної комісії ввійшли: уряд. М. Терлецький, бул. Болівіський і п-ні Найда від союзу укр. жінок. Діяльність комітету означена статутами на зразок Йосефівської „Самопомочі“.

Розділ першої американської заемоги 10,000 чк., переданої відпоруцникам дня 25. VIII. в Посольстві в Празі, відбувся дня 12. IX. Комітет роздав 302 паїв по 30 к. потрібним в першу чергу, 800 чк. призначив дня 38 студентів з 50 сот. денних поборів як надаток на виїзд і вїзис.

Другий зїзд відпоруцників таборових комітетів і т. и. відбувся дня 15. IX. в Празі. 20. IX. перші загальні збори членів в таборі.

На особливу вдячну згадку заслугоє Запomoгoний Комітет „Борцям за волю України“ в ШКАГО в Америці, який на руки бул. Стефанюка переслав для укр. воєнів в р. 1920 2000 чк., в 1921 22.727 чк. і 3370 чк. Першу підмогу в 15.180 чк. з другої підмоги, розділив бул. Стефанюк між потрібних в таборі в Ліберці. Решту з другої підмоги т. е. 5337 між хорих, інвалідів, і родини в Нім. Яблоннім (гл. „Укр. Стрїл.“ ч. 6). Останню посилку роздав між стрільців, підстаршин, жінок і дітей в Нім. Яблоннім; 155 чк. 50 сот. передав на пам'ятник помершим товаришам. Окрім цього згаданий комітет прислав 680 чк. на потреби часопису „Укр. Стрілець“.

ПАМ'ЯТИ ПОКІЙНИХ ТОВАРИШІВ.

Гадка будови пам'ятника покійним товаришам на таборнім цвинтарі виринула була в бригаді вже на початку 1920 р. З починку о. В. Ваня полевого курата бригади проголосила команда дня 29. IV. 1920 ч. 114 конкурс на проєкти пам'ятника пропонуючи форму моголи з дубовим хрестом. Приказом з дня 22. VI. 1920 ч. 163 був настановлений окремий комітет для будови пам'ятника з правом збирання складок на сю ціль. Інтендантура отримала доручення виплатити комітетові 1500 чк. на початок. У слід за тим почали напливати вкладки. Перша надійшла від 4-ої сотні 2. п. п. (81 чк.), крамниця 2. п. п. дала 1500 чк. Це дало комітетові захопту до того, щоби справу будови пам'ятника поставити на ширшій основі. Пор. інж. Санат звернувся писемно до різних гамінарських фірм в Чехії з пропозицією, щоби вготували свої проєкти й надіслали їх wraz з конторисом. Таких проєктів насїло кільканадцять, але ні один з них не перевищав артистичної міри зничайного нагробника й не підходив до вимог укр. архітектури. На цьому діяльність першого комітету (от. Мацейович, о. Вань, сот. Ваня, сот. Дрималик, пор. Санат і и.) закінчилась. В касі було 3800 чк.

Акція будови розпочалась наново з днем 26. мая 1921. Наказом кмиди. бригади (пполк. Федорович в заступстві) був настановлений новий комітет: от. Котович, от. Вань, о. Купшевич, от. Дрималик. Технічні праці доручено чет. Бараньоні і бул. Манджюкові. Рівночасно пороблено було старання, щоби відомий артист різьбар чет. Бранський міг переїхати з табору в Ліберці на постійний побут до табору в Нім. Яблоннім. Між нар. оборони поставилось до цієї справи прихильно. Чет. Бранський забрався негайно до праці й то серед дуже

некористних обставин, коли таборіві відібрано побори й заповіджено перенесення до Йосефова, так що кмидт. бригади ген. Курманович радив прийняти проєкт чеського сотника Реслера з конторисом на 4000 чк. Для остаточного порішення справи й вибору нового комітету відбулася збірка старшин дня 18. липня, яка прийняла проєкт чет. Бранського. У склад нового комітету ввійшли: м. Котович — голова, сот. Кривенко — заступник, чет. Барини — касієр, чет. Савула — писар, сот. інж. Яремкевич, чет. Кобринський, і чет. Баранник. Того ж дня о 2. год. по пол. зібралася вся бригада — стрільці, підстаршини, старшини, жінки й діти зносити каміння з табору на місце будови пам'ятника. В цьому складі працює комітет до нині при збиранні вже 22,000 чк. Проєкт пам'ятника в українськїм стилі, 4 м. висоти з різьбою старця кобзаря майже природної величини — гл. „Укр. Стрілець“ ч. 15.

Пам'ятник цей готується вже у фірми А. Подлера в Свєтлі над Сазавою (Морави) з твердого граніту під проводом чет. Бранського. Підвалини з базальтового каміння, яке зносила на місце вся бригада, вже покінчені. Будував їх вїст. В. Мельник під зарядом бул. Манджюка й техн. проводом сот. інж. Яремкевича. Плани пам'ятника вготували: сот. Яремкевич і хор. Дорош. Контракт з фірмою списав чет. суд. Ст. Кульчицький. Коли праця піде так далі без перешкод, то пам'ятник стане при кінці жовтвя ц. р. на своєму місці. Розкопка на фундамент почалась святочним актом 6. серпня ц. р. в присутності всеї бригади й м. Янзи.

Коли на підвалини будуть покладені перші бльоки, змурується в пам'ятник претарно змалювану грамоту кисти чет. маляра Кобринського ось такого змісту:

РОКУ БОЖОГО 1921-го В МІСЯЦІ ВЕРЕСНІ
МИ — СТАРШИНА Й ВСЕ ТОВАРИСТВО
ВІЯСЬКОВЕ УКРАЇНСЬКОЇ БРИГАДИ В
НІМЕЦЬКІМ ЯБЛІННІМ ПОСТАВИЛИ ПАМ'ЯТ-
НИК СЕЯ БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ.

БОРОНЯЧИ НА СХІД ВІД СЯВУ РІКИ СВОЮ
ЗЕМЛЮ ЗІ ЗБРОЄЮ В РУКАХ, ПО СЕМИ-
МІСЯЧНИХ КРИВАВИХ БОЯХ З ЛЯХАМИ,
ВІКОВІЧНИМ ВОРОГОМ НАШИМ, ЩО ЗА ДО-
ПОМОГОЮ ФРАНЦІЇ СИЛОЮ НАС НЕЗМІРНО
ПЕРЕМАГАВ, МИ БУЛИ ПРИНЕВОЛЕНІ В
МІСЯЦІ ТРАВНІ 1919 РОКУ БАТЬКІВЩИНУ
ПОКИНУТИ.

ТИМ, ЩО РАНЕНІ НА БОЄВИЦАХ, ЗНЕСІ-
ЛЕНІ ГОЛОДОМ ТА ХОЛОДОМ, А ВІРНІ БАТЬ-
КІВСЬКИМ ЗАПОВІТАМ І НАРОДОВІ В ТУЗІ
ЗА РІДНОЮ ЗЕМЛИЦЕЮ ТУ ЗАКІНЧИЛИ СВОЄ
МУЧЕНИЧЕ ЖИТТЯ, ПОКЛАДНО ПАМ'ЯТНИК
СЕЯ.

БУДОВАНО Ж ЙОГО ЗАХОДАМИ, КОШТОМ
І ПРАЦЕЮ ВСЬОГО ТУТЕШНЬОГО ТОВА-
РИСТВА ВІЯСЬКОВОГО.

СПОРУДИВ І РІЗВИВ ПО ДУМЦІ ВЛАСНИЙ
ЧЕТАРЬ МИХАЙЛО В Р И Н С Ъ К И Й У
ЧЕТВЕРТІЙ РІК ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖ-
НОСТІ ДЕРЖАВИ УКРАЇНСЬКОЇ, НАШОГО
Ж ПРОБУВАННЯ НА ЧУЖИНІ — ТРЕТІЙ.

Під цєю грамотою покладуть свої підписи всі військовій частини, що перебувають в Нім. Яблоннім, і ті робітничі відділи або особи, які забалають. Комітет робить

заходи, щоб викупити ціле кладовище, де лежать наші стрільці, та як годиться його огородити. Поіменний список членів укр. бригади, які спочили на таборі в кладовищі в Нім. Яблонім і висказ жертв на будову пам'ятника по день 1. серпня 1921, гл. „Укр. Стрелець“ ч. 15. За час від 1. серпня на сьм цілі зложили:

роб. відділ Іжма 50 чл., краєвці в Пардубіцах 1000, роб. відділ в Пардубіцах 150, роб. відділ Лукавці 42, кмидта бригади 1465 00, дар краєв. білш. пос. Чехословацького з Дальніц 100, роб. відділ Рудольова 80 30, Тренчін Телліце 150, Граціце 54, жіноцка збірка стрільців з подолства 1920 110, роб. відділ Ружомберн 190, Хеб 200, старшини на руках в Котонича 25, роб. відділ Пільано 100, чет. Бероґецька 10, роб. відділ Кралз. Градець 50, Чеслав 50, 2 сотня, 1. п. в. Прага 181, 2-га сотня Прага 111, 1-ша сотня 120, роб. відділ Жіліца (чет. Світла) 150, Нітра 145, Міхаловіце 100, залізничний комітет Нім. Яблоні 500, роб. відділ Берно (чет. Асепольмер) 188, буц. Чераша 50, пор. Райман 13, садча комісія 120, відділ жанд. 39 90, роб. відділ Берно (чет. Сигерет) 80, Пільа 60, буц. Стеванов з дару комітету в Пільаго 155 50, п-ті Андрішева 24, роб. відділ Міхаловіце (пор. III) 210, Прага (буц. Сепр) 40, краєвці в Моет 1000, роб. відділ Кралз. Градець 58, роб. відділ Прага шварца Іжма з Подебрад 123, старшини Нім. Яблоні 200, роб. відділ Студенка 60, Прага-Дейвіце 92, Хомутово 40, Пільано (чет. Тавол.) на картки 70, Кожарно 51, Міхаловіце на Словацькій 265, Пардубіце - друга збірка 150, Міхаловіце - друга збірка 218, Оломунець 50, Шівец 124, сот. Галенч 20, Ружомберн 120, чет. Осадуча 15, роб. відділ Прага уезд 132, сот. Кульчирський 20, пор. Савка 20, пор. Гуцкович 15, роб. відділ Іонджаконіце 70, Ланше 120, сот. Шматері 10, стрільці Нім. Яблоні 748, 2. п. в. на грамоту 2710, старшини Моет 30, Рудольово на картки 35, старшини Ружомберн 30, роб. відділ Турно 62, чет. Зелне 20, роб. відділ Хеб (пор. Грешек) 100 - на грамоту 50, - на картки 62, роб. відділ Банена Вистржа 24, старшини Тереза 60, збірка Братислава (буц. С.) 10, роб. відділ Барлово Варі 40, роб. відділ Бероґецька 120 90, Моет 100, Пільа на грамоту 30, Кошиці на грамоту 32, Літомежиче 53, Кошиці 124, роб. відділ Пардубіце 136, краєвці Пардубіце 500, Пільано 60, Будеювіце 210, краєвці П. К. Нім. Ябл. на картки 650.

Разом зібрано до 18. вересня 1921 — 22.677'44 Кч.

Тимко Барнш, чет.,
скарбник.

м. В. Котонич.

УКРАЇНСЬКЕ СТРЕЛЦТВО НА РОБОТАХ.

Починаючи з весни 1920 чеська власть почала висилати стрільців і відстаршини бригади під команду старшин на роботи. Тепер числить бригада около 70 роб. відділів, дуже нерівномірних що до своєї скількості, які розкинені скрізь по Чехословацькій виконують преріжні-перевално державні роботи (направа баракаів, біля муніцій, в державних мастах і т. н.). Деякі відділи числить всього декілька чоловік, деякі по кількадецять, по сто і більше. Командантами є укр. старшини, по менчих відділах підстаршини. На приватних польських роботах знаходиться також невага скількість стрільців, яким в матеріальному боку живеться краще ніж прочим. Ростановлення стрілецька поодинокими відділами по різних місцевостях Чехії в Словацьчині мало той добрий наслідок, що стрільці почувши себе відокремленими від українського головного осередка, яким було для них до того часу Нім. Яблоніве, почали жити більш сильним життям, і відчувачи більш ніж коли свої духово культурні потреби почали організувати між собою просвітні кружки, хори, читальні, спортивні дружини, улаштувати театральні вистави, концерти і т. н. Несумнішно ця культура праця провадилась н. пр. в Пардубіцах, Тренч. Телліцах, Чес. Будеювіцах, Пільані, Міхаловіцах, Ружомберку і т. д. Зміст цієї праці виходив часто поза свої вузлі рамці в набирав широкого національно агітаційного значіння. Неза сумніву, що численні привідні концерти, свята, вистави і т. н., які були улаштувані по різних містах Чехословацьчини, заходом і силами укр. роб. відділів, зробили велику прислугу українській справі причинаючись в великій мірі до освітлення чужого місце-

вого громадянства в їх неясних поняттях про український нарід.

Оскільки в якомусь відділі велась така праця або ні, це залежало в першій мірі від самого команданта, його діяльності, працьовитости та почуття громадських обов'язків. Це залежало також від того, чи окрім команданта були ще які свідомі в тамуці одиниці в цьому відділі, чи відділ був приміщений якуні чи розбитий на дрібніші гуртки. Зрештою побороення всяких таких технічних труднощів залежало також від самого команданта й людей. Де була добра воля, там все можна було досягнути, що лиш торкається духового життя стрільців. Дуже некорисно впливали на ведення культурної праці по відділах часті зміни командантів. Н. пр. одна роб. сотня лише в своїм звіті до редакції „Укр. Стрільця“ ось як: „За першого команданта нашої сотні чет. М. зорганізував хор і зібрано було 160 чл. для Горожанського Комітету у Львові. Був намір отворити просвітний кружок, але тимчасом чет. М. мусів відійти. На його місце прибув пор. Ів. За нього повстала школа для неграмотних і сотня по довший перерві почала знову відквітати. Стрільцтво було дуже вдоволене й прихильне до свого команданта, був послух без кар і звітів. Пор. І. відмалював кожного стрільця до свого альбуму, так що ціла сотня так як вона працювала при розбиранню баракаів опинилась в альбумі. Та не донго тривала радість стрільців, бо в того команданта від нас забрали, а на його місце прийшов... Наше життя знов змімерло, школа перестала існувати й стрільці досумніли. Сотня не бачить жадної укр. часописі й книжкы... і т. д.“

ПАРДУБІЦЕ. Сотня (152 стр. і 6 стар.) прийшла сюди 10. липня 1920. Зараз давси відчутти брак українських книжок і часописів. 24. липня основано філію Пресв. Кружка. До управи вибрано: хор. Кунду як голову, хор. Семца як заступника, стр. Маха і вєт. Вахарука. Книжки викичив П. К. бригади. З черги основано куре для неграмотних, читальню і крамницю. У серпні почалась наука на курсі грамоти на трьох ступнях в 1, 5 і 3-ма учасниками. Учили стр. Мах, Краців і Качмар. На вишньому курсі (II кл.) під проводом хор. Кунди училось 16 стрільців. До читальні вписаво всі укр. часописі. 2. подолства відквітковано річницю звололення глв. України. До участі у святі запрошено старшинський хор з Нім. Яблоніго й бандуриста п. Семца з Праги. На загальні добродійні цілі зложили стрільці 750 чл. Заходом управи філії П. К. крамниці й кмидта, сот. Криженка відбувся в сотні Святий Вечір — промонили сот. Краєшко, хор. Кунда, співав стрілецький хор. На святі були присутні чеські старшини. Третього дня відквітковано 25-літню річницю смерти М. Драгоманова; про життя, діяльність і значіння Драгоманова говорив хор. Матура. Дня 19. І. 1921 відквітала філія П. К. куре науки укр. читання й пивання для 20 уроженців Підкарпаття, рекрутів чеського війська. Учили: ст. дес. Фурманський і чет. Калічак. Заледено теоретичну й практичну науку співу під проводом хор. Матури для 30 стрільців. 31. III. 1921 обняв провід філії П. К. чет. Калічак. Розпочав свою діяльність ново-оснований спортивний кружок. Виклади для стрільців почались 22. липня 1920. Викладали: хор. Кунда про значіння просвітної організації, про сили, ослід політичних подій (2 рази), поворот Винниченка, товариську поведінку (3 р.), комунізм, Лігу Народів, російську революцію і перелорот в Австрії (2 р.), американську мораль (3 р.), товариське життя у звірат (2 р.) — хор. Матура про Драгоманова, американські звичаї — хор. Семенець про цілі просвітної організації, — чет. Барнш про організацію спілок, — ст. дес. Фур-

манський про козацькі та гетманські часи на Україні, як держатись чисто й здорово. — чет. Калічак про козацчину, початки укр. вієська, про Україну до Шевченка, життя Шевченка, про словянські часи на Україні, київський період, часи литовсько-польські, про укр. землю й природу, полоне життя. Пересічна скількість слухачів була 100. Рівночасно відбувались виклади для стрільців роб. сотні в Лабській Тинці й для підкарпатських Українців чеського вієська. 16. червня відбулося свято з приводу 5-ліття смерті Івана Франка. Чет. Калічак віддекламував і повів Франковий „Прольог“. Про життя й творчість Франка викладав хор. Кунда. В сотні існувала „Укр. Шадниця“, основана 7. квітня з починку хор. Кунди. Від 27. мал до 17. червня відбувався під проводом хор. Кунди курс банкового книговодства, який поєднувало з добрим успіхом 2 стрільці. Наслідком відкомандовання деяких старшин культурне життя останніми часами декого підупало. 14. червня провід П. К. обняв ст. дес. Фурманський. 12. липня улантувала філія П. К. в міській театрі великий концерт в честь Франка при співучасті хору з Нім. Яблонного, п-ні Андрієвської, хор. Руснака й бандуриста Ємця. Промову вголосила Чешка панна Духоньова. Салі театру була запрошена чеською публікою. Сотня побудувала з починку дес. Шевціва власну крутольню, яку відчинено святочно в присутності кмидта, сот. Криженка, сотенних і чеських старшин та цивільних гостей. Сотня втратила за час свого побуту в Пардубіцах трьох товаришів: ст. дес. Тимка Савчука з Джурова пов. Снитин — номер 30, мал 1921, стр. Михайла Войчука з Боршова — номер 9, квітня 1921 і стр. Михайла Конала зі Строненеч пов. Перемишль — номер 16. 4. Подібно як Святій Вечір обходила сотня спільно свято Пасхи; промовляв чет. Калічак, співав хор. Стрільцькі виклади поєднує в половині червня. Останні були: хор. Кунди про географічне положення й культурне життя Підкарпаття, повістю господарку в Чехії, ціль життя людини — чет. Калічак про відродження України, нашу самостійність від 1918, загальні відомости з географії.

Дня 30. серпня 1921 відсвяткувала роб. сотня пор. Рудавського 2-літню річницю здобуття Києва У. Г. Армією. Викладав учасник походу на Київ пор. Воєк; стрільці відігравали „Ов та закурилися“ і „Ще не вмерла“. З цієї нагоди вислала сотня 500 чк. на „Рідну школу“ до Галичини. В сотні відбуваються що тижня в четверги й суботи популярно наукові виклади з природничих наук. В останнім місяці було 8 викладів.

ЧЕС. БУДЕЛІВЦЕ. Стрільцтво під проводом чет. Солянського організувалось в грудні 1920. Основано читальню під управою стр. Перуєвця. З придбуття читального буфету закуплено до читальні грамофон, стереоскоп, портрет Шевченка й прапор. Драматичний гурток виставив дві комедії: „Маркранти“ і „Пропав бефердерунок“. Заходом і коштом читальні основано 24. січня курс коніварства для 30 стрільців. На прогніз зими відбувались два курси грамоти: І кл.-12 стрільців, учин пор. Гадзук, II кл.-18 стрільців, учин хор. Бронко. Наука покінчилась іспитами дня 26. червня. 30. мал розпочався курс для мало грамотних. На відстаршинським курсі, який завела кмидта сотні викладали також історію України, природознавство і т. н. 17. березня улантувала сотня великий Шевченківський концерт в салі чеської „Весіли“ при співучасті хору з Нім. Яблонного, п. Ітні, Ємця і т. н. 30. мал основано курс вищої освіти для 25 стрільців. Учуть: пор. Гадзук, чет. Солянський, чет. Тивліцький, хор. Бронко, хор. Черемшинський.

ШЛЬЗНО. Тут знаходиться роб. сотня в силі з старшин і 91 стрільців від 7. серпня 1920. До марта 1921 не можна було згуртувати стрільцтва до культурної праці, тому що сотня була розбита по цілим місті й в околиці. Спершу основано драматичний кружок, який поставив собі за ціль дати не тільки своїм спромозе побачити рішну штуку на сцені, але також по-знайомити ширші чеські круги з нашим життям і культурою. Досі виставлено два рази „Учителі“ і „Три працівники“. В липні основано просвітний кружок, власну бібліотеку й крамницю. Від 4. червня веде буд. Палчинський курс неграмотних (6 ул.). Поступи в науці змінені. Курс вищої освіти під проводом чет. Тивонювця, який окрім математики учить також укр. історії, географії та літератури, повсиче чужі слова і т. н., числить 12 учасників. Дес. Стефан Чорний що дня відчитує й повсиче стрільцтву часинці. З дня засновання П. К. стрільцтво наче пробудилось зі сну. Вчатися роль, ходить точно на курс грамоти й вищої освіти, читають з запалом книжки, цікавляться змістом часописів та світовими подіями. Зменшення платні зовсім не мало впливу на зміну настрою. Кождий вірить у слушність нашої справи й ждатиме неохотно аж до кінцевого її вирішення.

ТРЕНЧ-ТЕПЛИЦЕ. Укр. роб. сотня ч. 11 це бушній „Сторожений відділ“ в Твердошині при публіцистичній комісії на Ораві. Кмидтом був чет. Харак. від падоліста 1920 чет. Палчинин. В грудні відділ перейшов до Тренч-Теплиц, де здучився з Коміціалом відділом пор. Дікагала в укр. роб. сотню ч. 1. З 1-им лютим 1921 сотню знов розділено а б. сторожений відділ сформуваний в укр. роб. сотню ч. 11. — В січні 1921 старанням чет. Палчинина організувало стрільцький хор, який уперше виступив на Масариковім святі 6. III в Тренч-Теплицях. В лютім вибрано Шевченківський комітет для відсвяткування 60-тих роковин смерті. Уладжено два відчити про Шевченка а 30. III великий прилюдний концерт зі вступним словом в чеській мові для чеської й словацької публіки. В квітні закуплено для сотні бібліотеку (46 книжок). В червні уладжено два концерти: 18. червня „Світалий вечір“ в Тренчині в домі УМСА для вієська а відчитом хор. Гоніштина в словацькій мові про Україну. Другий концерт прилюдний „Вечір української пісні“ відбувся в Тренч-Теплицях з виставою одноактінки „На першій гулі“. Стрільцтво з повним довірим відноситься до нашої справи й з зацікавленням читає укр. часописі й книжки.

МІХАЛЬОВЦЕ. Укр. роб. сотня ч. 2 під проводом пор. Босакова. При кінці серпня 1920 серед невідрадних матеріальних обставин і духовного занепаду вдалося набратися зі сотні кількох людей і створити відділ „Култ. Просв. Круж.“, який з дня 1. вересня розпочав свою діяльність. В першій мірі звернено увагу на неграмотність. Стрільці поділено на три групи: 1) неграмотні (було 42), 2) мало грамотні, 3) грамотні. Для кождої а цих груп призначено окремі години науки: від 5—7 год. вечером для гр. 1, 7—8 год. трічі в тиждень для гр. 2, 7—9 год. трічі в тиждень для гр. 3. Загально було посвячено найменше 35 годин в тиждень культурно просв. праці. Крім школи існував аматорський кружок, який 13. II виставив „Учителі“, хор під проводом ст. дес. Березонського, який виповнив програму концерту в честь Шевченка 14. I. і прилюдного концерту 15. II. Читальня має нині бібліотеку вартости околи 2000 чк. — понад 300 томів книжок. Вислід праці: неграмотність щезла, кождий стрілець може нині самостійно писати листи й читати. Аматорський кружок і хор дали три концерти й дві вистави (шучено 26 пісень). Викладів було: 12 на

теми з історії України, 5 з географії, 16 з інших, 7 на тему нашого політичного положення, 3 з літератури, 2 для аматорського кружка про сценічну ігратку, 8 для хору з теорії музики й співу. Праця була енергійна, повна посвяти й совісна — вислідні значні.

Та на жаль КПК з весною занепадає. Зайшли деякі зміни й життя замерло. 7 діяльних членів КПК мусять відійти до Воєслова. Настало недовіра, почалась дезерція. Істнує ще курс для малолетніх і читальня. Загального обороту в касі КПК було 5400 чк. З того на книжки й школу пришло 2000, на улантанні концертів і вистав 2500, 300 чк. вислано заном. комітетові бригади, 200 чк. на передплату часописів, решту при зміні команди й ліквідації КПК перейав кмидт.

РУЖОМБЕРК. Звіт з діяльності від 10. лютого 1921 до 31. липня 1921: відбулось 60 викладів на теми: провісина праці на селі (4 викл.), полові ведуть та їх наслідки (5), чого можна від Чехів навчитися (3), історія України (3), волюнізація Галичини (2), автономія — федерація — самостійність (3), чому Галичина досі не вистана (2), алкоголь (4), українська школа в польській ярмі (2), господарка на селі (3), гал. армія за Збручем (2), значіння науки (4), огляд подій в Галичині (5), гал. укр. військо 1848 р. (1), козацщина (3), чому Франція пониряє Польщу (2), гігієна (5), географія (2), ціль нашого пробування на Чехах (5). Окрім цього відбувались два рази на тиждень військові виклади. Стрільці дуже радо віддаються культурно-просвітній праці. Цілими вечорами пишуть, читають і т. н. Духом бадьорі й вірять, що галицька справа вирішиться в нашу користь. Коли їм прочитано розпорядок відносно помешчення поборів, закрили: „Е, що нам по грошах, нам Україна дорожча ніж . . . корони“. Сотня аложилась на пам'ятник бригади 130 чк., на ПК бригади й оркестру 40 чк., „Укр. Стрілець“ 2350 чк. Стрільці закрили, що просвітні установи будуть підпомагати до останнього гроша. Командант — хор. Антонішак.

КРАЛЬ ГРАДЕЦ. Роб. сотня під кмидою пор. Новосельського. 9. червня основано філію ПК під управою дес. Дубека. Відбуваються спільні читання. Курс грамоти числить 4 стрільців. Батерійним хором управляє в'єт. Сеичина. Футбольний кружок під проводом Дерія виправляє що дні — 14 членів. В марті уладжено Шевченківське свято з викладом пор. Н. 7. липня відбулось більше свято в честь Франка; на програму аложились: відчит пор. Н. і деклямації Дубека, Малаши, Броніцького, Цаніна, Доскоча, і продукції хору. Читальня передплачує 4 укр. часописі.

ТУРНОВ. 12. березня основано філію ПК під управою Даниша, Навди, Ткача й Панаса. Відбуваються виклади.

ТЕРЕЗИН. 30. січня основано ПК під проводом ст. дес. Чуби й стр. Дашка. Виклади відбувались тричі в тиждень (чет. Фигура).

ДЕВІНЦЕ в. ПРАГІ. 3. березня основано читальню з бібліотекою під управою ст. дес. Зваруна. Що другий день відбувались виклади (чет. Р. Дерлиця).

ХЕБ. 20. січня основано читальню й курс неграмотних для 5 стрільців. Відбувались виклади (чет. Осадчук).

КОМАРНО. Сотня пор. Джигала. 13. березня відбулось Шевченківське свято з викладом хор. Ванджарука. Що неділі — виклади.

НОВЕ МІСТО (Шаторалія Угелі). 1920 уладжено прилюдний концерт в честь Шевченка під проводом чет. Бойчука, Драгоманівський концерт під проводом чет. Романенка. Був хор, часописі, виклади. Зі зміною команди життя в 1921 підупало.

БІРЧО. 3. березня уладжено концерт в честь Шевченка. Програму вивозили: промова хор. Васківського, пісні стрілецького хору під проводом чет. Метельського й деклямації стрільців.

ЛІПНИК-ВІЛЬКАВА. Сотня чет. Церковного. Істнує читальня й спортивний кружок „Україна“.

МОСТ. Сотня під проводом чет. Саули працювала від мая 1920 при напрані касареті. Мав свій хор; відбувались виклади чет. Саули з укр. історії й літератури, лекції рахунків і т. н. на протязі зимы що вечера. Для Підкарпатських Українців вояків на чеській службі відбувався окремий курс читання й писання під проводом чет. Саули. Сотня мала свою читальню й краєвидю. 20. березня відсвятковано 60-ті роковини смерті Шевченка. Програму вивозили: промова стр. Панькова, деклямації стр. Маркуся, Мороза, Страняничя, пісні сотенного хору, кінцеве слово чет. Саули. В тиждень дано виставку „Січ Іде“ получену з концертом зазвдки праці оди. в'єт. Ласовського. Хор відсвятковував викланку народних пісень, в'єт. Морка, стр. Маєлик і Паулішак виголожили деякі твори Шевченка.

ЗАГАЛЬНИЙ ПОГЛЯД НА ЖИТТЯ БРИГАДИ В ТАБОРІ.

Сильний наступ галицької армії 15. V. 1919 і проломання нашого фронту під Рудками, відтіли війська групи Глубока, Ст. Самбір і Лютовиска під головною армією. Опинившись в горах самі, в районі Лютовиска—Турка, без зв'язку з головною армією, що відступала на схід, перейшли ті війська чеський кордон. Головна їх частина праці зі штабом переступила карпатську межу дня 20. V. франці шляхом, що веде зі Свольного на Климець у Веріцьке. З тих то військ повстала яблонецька бригада.

Чехи стрінули нас спершу адержано, опісля навіть ворожо. Ми ж мали в Європі марку більшовиків, а як раз під той час була у Чехів війна з мадярськими більшовиками. Що йно згодом річ виявилася. Того ж дня, як ми перейшли кордон прийхав у Веріцьке французький генерал Елюк. Його розмова з нами була прикра, а обіцянок не додержано нічого. Не дививши, французі інформувались про нас у поліцію.

Другого дня почали відходити транспорти до залізничної станції у Волівці; звідти поїхали ми на Мукачєво у Нове Місто н. Шатором. Цілий тиждень від 22. V. довелось нам жити у тамоніх баряках. Чехи відсилали тепер усіх наших, що переходили границю у цей табір і ту ми мали перший раз змогу зібрати разом наш розбиті частини й переорганізувати. Всі ті війська по уступленню зі своїх позицій розсипались й адеморалізувались. В часі відступу війн не можна їх було зібрати. Деркалась лиш артилерія, що гуртувалась коло своїх батарей і творила до кінця боєві одиниці. Загал же пошав у паніку, лиш що б утікати далі й далі; почались безпорядки. Найшла зяєсь цілковита байдужність до всего, кезде не здавали собі справи, що кидають рідну землю, чути було де-не-де й пісню. Щойно за кордоном, по відночинку, почались роздумування над тим — що сталося. І почалось життя надіями — аж до нині. Де хто надіявся, що нам удасться параб такі переїхати на Марм. Сигт. Деякі одиниці дійсно

помагали туди горами не знаючи нічого, що й Румуни виступили. Мало кому й удалося злучитись з головною армією.

Як згадано вище, в Н. Місті почалася перша організаційна робота. Чехи почали поволі ставитись до нас інакше, а навіть дивитись як на поважку силу. Я так авернувшись воєни до нас з предположенням, чи не скотились б ми виступити у бій з наступаючими угорськими більшовиками. На старшинській збірці більшість залилася проти всякого військового виступу — раз тому, що виступати у бій з чужим нам ворогом ми могли лиш на основі рішення й наказу нашого правительства, а друге й тому, що військо було ще дійсно воєсім розбите й дезорганізоване. Треба було навізати в нашому правительством зносини і представити наше положення. Вибрано делегацію в Прагу. В делегації поїхали от. Черський, сот. Машейович і хор. Батицький. Командантом же всіх частин, що збирались в Н. Місті вибрано от. Чорного. Підбувся перегляд війська. 26. V. вийшов перший наказ. Про організацію стояло в приказі таке: „Усе укр. військо нахолючеся в тутешніх бараках формується в один полк. Командант от. Чорний, прибічник чет. Коваль і чет. Залеський. В склад того полка входять: буланний відділ — кмдт. сот. Малецький, I курін — сот. Петрикевич, II. — пор. Світлик, III. — пор. Левницький, IV. — сот. Федик, сотня скорострільів — пор. Прохурський, саперська сотня — пор. Плеске. Куріні потворяться в той спосіб, що буває група Ст. Самбір утворити перший курінь, гр. Лютовська — II. кур., а гр. Глубока III. і IV. кур. Кождий курінь має мати 4 сотні як разом 16.“ — Під той час фронт наблизився так, що ще того ж дня (26.) відійшов перший ешалон у Нім. Яблонію, а в наступних днях прочі — останній вже під мадирським обстрілом.

У Німецькій Яблонію. Перший транспорт приїхав 28. V. о год. 9 увечір. Ціле населення містечка вийшло дивитись на нас. Се ж бо приїхали „страшні більшовики“. Так думав не лише загаль, але так була поінформована й стаційна команда. Ще й другого дня замикали перед нами склени в городі. Наші різнострої давні австрійські — російські ще й утверджували їх у тій думці. По вечері таки на двірня, хотіли нас під багнетами відпровадити в табір, але по інтервенції сот. Малецького у м. Яван багнети знято й всі свободію пішли на нічліг.

Приїшлося на новому місці улаштувати життя. Люди розмістились по бараках, місця було доволі але тяжче було з харчами. Рано кава й сім'я хліба, щоби десь під вечір обід. А ту приїхали дальші ешалони. Чим скорше треба було упорядкувати видачу харчів, потворити кухні, установити команди. Се удалося розмірно досить скоро, стаційна команда йшла у всьому на руку, тяжче лише було з порядком там „в горі“. Команду приміщено в бараку К. 6, от. Чорний далі підписував прикази, адютантуру й в дійсності ціле діловодство провадив чет. Коваль, але як приїхали везані в Прагу делегати почалась боротьба о „булану“, що затягулась аж до приходу полк. Вариводе. Зате в „низу“, завдяки праці одиниць йшла успішно робота й вже до приходу нового команданта буденне життя було здебільша введене на планний шлях.

Організаційні частини осталися паралі біляш менч такі, як їх намічено вже в Н. Місті: всі частини творили один полк т. е. 4 куріні піхоти, артилерія, бул. відділ і жандармерія. З дальших ешалонів, що приїхали пізніше, утворено 5-тий кур. (4. VI.) і 6-тий кур. (10. VI.). Наказом з 1. VI. визначено вже години занять від 8—11 і 2—5. Надівчесь скорого повороту на терен бою, вже 9. VI. організовано виниціл для старшин і підстаршин. — Сот. Малецький і пор. Коберський залились дальшою організацією економічного життя. 1. VI. повстав харчевий уряд (пор. Хабер). 4. VI. засновано при полку ліквідатуру (хор. Плетінка) і тоді перший раз вказано зголосити справ

людей; того ж дня установлено фасункових на куріні, 5. VI. утворено пекарнів (чет. Теслюк). 6. VI. призначено сот. Войтечка до заряду будинок. Наказом з дня 6. VI. установлено харчеву комісію для перебирання грошей (от. Черський, сот. Машейович і чет. Теслюк). Того ж дня вийшов приказ в ділі віддачі державних грошей і замкнення касових книг, що їх привезено в фронт. 8. VI. отворено поштовий уряд (хор. Лис). В межичасі дуже поширився тиф, тому вже 1. черня проголошено 21 дню квантанну. В тім дні отворено лічницю, але вже 11. VI. приїшлося її поширити й відгородити дротами аж 5 великих бараків. 10. черня хоронили ми перших товаришів скитальцтва стр. Ю. Кульчицького й Р. Петрова.

З приїдом полк. Вариводе (11. VI.) приїшло до нас змін. Другого дня проголосив він такий наказ: „Всі військо творять I. українську бригаду під моєю командою, рівночасно веду команду табору. Моїм заступником в справах виходчих в об'єм кмдт табору назначаю от. Черського. Адютантура: чет. Коваль, інтендантура сот. Малецький. Піхота ділиться на 5 курінів крім того є бул. від. бригади, гарм. полк, відділ технічний, скорострільів, лічниця, пекарня“. В лічницю скласовано квантанну. Тоді (від 4. 7.) можна було вже виходити в поле на виправ; заняття уложено по правилам касаринного порядку: о 5 год. вставання, потім візьмі виправ, звіт і вимарш в поле, по полудні заняття по зарядженню кмдта, виправ в адорвлення, почетім ході, читання приказу, о 9 год. вечірня труба.

У вересні доповнено організацію бригади тим, що піхоту поділено на два полки. З ініціативи гарм. полка бригада заложила музику (2. X.). 1. жонтия організовано кинвоту як окремих відділ по вірідям принятих на Україні в 11. т. м. запасний кіш. В жонтия мала вже бригада такі військової рами, в яких осталась аж до кінци (з дрібними лиш змінами й зі змінами осіб): кмдт. бригади полк. Вариводе, від 31. X. 1920 ген. Курманович, шеф штабу от. Дяків, бул. відділ — сот. Небиловець, 1 п. п. — шолок. Федорович, 2 п. п. от. Машейович, гарм. полк — сот. Майль, сотня скорострільів — пор. Прохурський, с. пробова — пор. Ваер, козацька с. — сот. Вільчипський, жандармерія — пор. Міллер, зап. кіш — сот. Драмалек, саперні — пор. Плеске, лічниця — др. Чабак, пекарня — чет. Теслюк.

В межах цієї організації йшла через цілий час побуту бригади в Нім. Яблонію праця над поззбавленням військового звання, улаштувано різні курси як: старшинський вишкіл (2 рази), курс бул. старшин, прибічників, гарматників, скорострільників і т. п.

Зараз від перших днів приїду в Нім. Яблонію почалися перші спроби просвітної роботи й її організації. Ініціативу й цілу працю переняло кілька одиниць. Бо у нас, по австрійському військового шаблону, ніяких таких організацій у військо не було. 20. черня зійшались делегати старшин усіх відділів і рішили відкрити читальню. 24. т. м. уконституовансь перший відділ Просвітного Кружка. Від вересня вийшли туди й делегати від стрільцтва. Просв. Кружок взявся зариз за основання бібліотеки, в читальні починається підчити, взагалі П. К. бере цілу культурну роботу у свої руки. Для стрільців відбувались виклади по сотнях. Від 1. вересня упорядовано те так, що бригада прословувала сталу програму на тиждень; постане рід стрільцького університету. Окрім цього П. К. органіаує школи для неграмотних і м. Ще в черня основансь театр, 21. т. м. була перша вистава „Музика аристократи“, органіауєся хор, 19. т. м. була перша проба. 27. серня вийшов завіт в ділі відданія часописів; 11. жонтия появилсь перше число „Голосу Табору“. Культурно просвітна робота була наладжена (окремих звіт у вид. „Україна в таборі“ ч. I і II, кап. сот. Я. Ярема).

В тих рамках військової і культурної праці йшло життя бригади, злив її „дух“. Спершу це припало у Нім. Яблонне настрої був дуже пригнічений. Правда, буденне сіре життя змушувало до праці, організації, шаблонні військові справи забирали час, але думка про втрату рідної землі не покидала людей і доводила до розпуки. На саму вістку (неправдну) веначе 6 межі німцями а Польщею прийшло до війни, ною викралося двоє старшин (с. М. і с. В.) шукати дороги „на кониг“ у Саксонію для переходу нашої бригади, що 6 доконче налагод повернути на рідну землю. Аж ту наче світлий промінь вдарила в табір вістка про героїський наступ нашої армії від Збруча аж недалеко під стіни Львова. Це немов поскресило цілий табір. Почалася горючкова організаційна робота, торопо військові вишколи, що 6 більш приготувані стати перед ворогом. Росли надії повороту до батьківщини. І та надія повернути на рідну землю побідником-господарем не покинула вже бригади. Вираді настрої дуже змінювались як змінювались і політичні комбінації в Європі, але цей світлий огонь, що викресало тоді військо в боротьбі з лихами а опісля в боротьбі на Вел. Україні, ті жертви для ратования батьківщини — це все піддержувало віру в майбутнє, в творчу силу народу. Що праця відступ на Збруч розвіла надії скорого повороту, але наступ на Київ знову оживив політичні комбінації. Антанта ставлючи ставку на Денікіна мусіла, по неволі, заінтересуватися й справою України. В три дні по відвідинах табору нашим міністром закор. справ Темницьким, що представив нам корисне тоді для нас політичне положення, приїхала 5. вересня в табір французька місія. Оглянула все а на площі згромадилась дефіляда. Вразіння, яке полишила в них бригада було дуже гарне. З Праги прийшов лист на руки полк. Варивода такого змісту: „Прага, 9. IX. 1919. Пане Полковнику! Позвольте мені по мойому повороті до Праги в імені п. Малена як рівно ж і в мойому подякувати Вам за щире прийняття, яке Ви урядили для нас минулої п'ятниці. Ми оба захоуємо глибоке вразіння про світле поведіння й надзвичайну моральність укр. бригади в теперішніх пригноблених відносинах. Ген. Пеле, якому а подав звіт про наші відвідини обіцяв мені, оскільки буде міг, зайнятися Вашою судобою. Будьте ласкаві, пане полковнику, передати всім Вашим старшинам задоволення нашої відданості, прийняти на згадку залучені фотографії, та дозволити на висказання повних почувань. Шеф кабінету Децк а. р.“

З днів на день ми надіялись відбаву. Вираді наша армія мусіла відступити з Києва, але держалася ще міцно. Частина старшин виїхала у Камінець, за ними мали йти наші ешалони. Штаб бригади (от. Дісін) випрацював подрібний план повороту й ми ждали лиш на волю. Чехи рівно ж а дні на день обіцявали відбаву. В таким горючким настрою очікування жила бригада цілу осінь, бо не було ніякого правильного зв'язку межі нашим правительством в Камінці а нами. Ми не знали, що там саме в жовтні почався початок кінця... що тиф покирав нашу армію, що буденне життя вносить неадекватні межі придіпринців і галичан, що Петлюра переговорив з поляками про перехід на їх сторону а галицьке правління а Денікіном. Ми жили надіями, що спільне воєнне лихоліття зближить обі політики й армії й що та злука дасть нам потрібну силу. Видана в роковини 1. надоліста відозва кінчилась так: (Додаток до наказу ч. 160 рік 1919): „В перші роковини нашої внавольної боротьби ми мусимо постановити собі, мусимо записати, що доти не зложимо орука, аж виборемо собі землю й волю. Хай старий плуч козаків-запорожців залуває з наших грудей: Добути або дома не бути! Хай живе слава вільна Україна від Сяну по Дон, хай живе наше народне правительство, хай живе наш батько отаман Петлюра!“ Аж прийшла жорстока дійсність. Перший, що привів вістки про дійсний стан річи в Камінці був проф. Коберський.

В переході з Камінця вступив він і до нас. Далі приходили вістки одна гірша другої: про останню нараду в Камінці, про те, що галицьке правительство опинилось на еміграції у Відні а гал. армія — шпиталь відступав враз з Денікіном на Одесу, що наддіпринська армія перейшла до Польщі а Камінець зажали лихи...

В таборі настало сильне пригноблення. Не було ясної політичної думки. Одні обстоювали політику Петлюри, інші боролися перехід гал. військ. Треба було розяснити справу, представити дійсний стан річи. А у нас забракло провідника. Все само табором життя вимагало команданта з розумінням окремої психики людей, що по довгій війні опинились серед надзвичайних обставин, а тодішнє наше політичне положення було так трудне, що ждало від провідника крім військового знання в більшій мірі політичного розуму і такту. Полк. Варивода, що ціле життя служив виключно Австрії, зовсім не орієнтувався в ситуації. По камінецькій катастрофі поїхав він у Відень по інформації до нашого правительства. По повороті виголосив так знаменну промову про „реальну політику“, що виходило наче 6 то гал. правительство запродалось Денікінові й пішло на російську орієнтацію. Проти чому ввезла частина старшин протест. Тоді полк. Варивода звернувся до етатійної команди... Чеська команда не хотіла мати — зовсім зрозуміло — ніяких політичних непорозумінь (ще й до того викликаних самою командою) поставилась до річи дуже остро. Що 6 не розбиті бригади, прийшлося уступити. Закінчилось на усуненню а бригади ініціаторів протесту а полк. Варивода видав відозву з оправданням, що він не є денікінець (додаток до наказу а 6. I. 1920).

Одначе політична лінія ніяк не налагоджувалась. До конфлікту прийшло знову а нагоди святкування річниці злуки Галичини з Вел. Україною (3. I.). Просв. Кружок задумав улаштувати на цей день свято. Команда ідентифікуючи Вел. Україну з Петлюрою, що тоді був вже в згоді з Польщею, заважала свято; голову П. К., пор. Коберського, усунуло а уряду а на його місце подіставано з гори от. Котовача. Очевидно, що з цього нічо не вишло, бо ніхто а віддлу не хотів працювати серед таких умовин і П. К. вернув до громадських основ праці — головою вбрано сот. Ярему, секретарем пор. Коберського, але командо було ясно, що К. 10, кмнда. бриг. нас не є духовним провідником табору.

Так прийшлося нам стрічати новий рік 1920.

Завітала зима, потиснули морози, сніг завів бараки. Брак топкина, ще більший брак теплої одєжі, біля; плац а базовий й кронини, такий же однострій; це одяг загалу стрілецьтв. Ліжка або й причі застелені напероними деками. Харч зовсім не вистарчатливий, лжє почали діставати т. зв. курячу сльоту. Політичні горизонти дуже не ясно. Галичина по Камінець заята лихами. Останки гал. армії по розбиттю Денікіна опинились у більшовиків. Про вирішення гал. справи ні чутки. Вістки ж з Галичини приходили рідкі. Було відомо, як поляки закупаються над нашими людьми, часто приходили утікачі а волюю й оповідали страшні річи про свої переживання по ладних тюрмах та таборах. Долітали також вістки, що в тих тяжких часах народ туживо дивиться за своєю армією, що була на Збручем і за Карпатами й що жде від неї виповнення. Се, що правда, піддержувало духа бригади й додавало віри в себе. Але приходили й листи від родин, де визнавали вертати, що пропадає в дома „ладіство“, що інші дивуться якось і т. п. Була це тяжка проба для нашої бригади. Одначе мимо цих тяжких психічних і фізичних умовин, загаль стрілецьтв держалось добре. Як що були випадки дезерції, то зовсім незначні. Загал стрілецьтв розумів, що так як там далеко на Україні серед останків гал. армії високо має стиг незалежна Україна так і ту нам треба твердо держатись як голосний протест проти лядого насилля й викидати слушного часу, і що 6 не мар-

кувати дня, відповідно до обставин засіли стрільці за книжку. Зима 1920 р. минає під пелюхом науки. На курс вищої освіти, найкращий з усіх курсів бригади, зголосилось більше чим можна було прийняти. Попри це йде живо наука на курсах для неграмотних, фахових і н., відбуваються щоденні виклади по сотнях і т. п. Високо треба цінити ті безіменні маси стрільців, що серед тяжких умовин твердими руками ставили перші букви, завзято бралися за книжку й не піддавалися зневірі, не покидали радів бригади.

Менч одноцілим і ідейно менч вартим показався старшинський збір. Значна його частина опинившись в роомірно добрих матеріальних умовах, маючи можливість жити в містечку зажила собі спокійно, нічим не інтересувчися. Інша знова частина поїхала на студії в Прагу (першого року около 100, другого 200) відчувилася від життя в бригаді й мріяла лише про захоплення років і іспитів, мало інтересувчися загальними справами. Тому то культурна праця в бригаді спала на небогатих і не могла бути такою живою як можна було надіятися з того, що бригада виказувала в стані зник 400 старшин. Цей духовний застій значної частини викликав пошесть т. зв. „баракізіс“ пошесть сплетень, взаємного недовіри, особистих амбіцій, ображених великоствей, дітчого політиканства і т. н.

З весною (4. березня) почали Чехи розсылати наших людей на робітничі партії. Нові умовини життя, нова праця вилинули корявою на настрої людей. Бригада в літніх місяцях змаліла до половини а опісля й до четвертини. Перед літню розсылкою людей (6. мая) переглядав бригаду м. Драбек. З Праги прислав дуже похвального листа підчеркуючи гарний військовий вигляд бригади й культурну працю в таборі.

Шевченкові свята, що відбулися в бригаді в першій половині березня внесли рівнож трохи зміни в таборове життя. Пригадалися такі свята в краю. Кождий відділ старався як найкраще визпатися зі своєї задачі — шанувати святочним обходом Тараса. Сильне слово поета-заточника в тутешних умовах робило сильне вражіння. А як раз тоді треба було піддержати духа, бо приходили знову тяжкі хвили.

Розпука й лют, потування чоловіка прикованого до місця, як рипається його судьба, огортати нас на вістку про події в краю. Квітень — травень се час, коли то прийшло до кінцевого договору Петлюри з поляками, опісля похід на Київ і здобуття його ляхами. Підчас того приходять невмовірна вістка про перехід гал. армії від большевиків. Це тяжко було зрозуміти... А зараз потім місцеве населення й большевики почали бити поляків і скорше чим прийшли, опинились вони аж під Львовом. Надія на злуку усіх земель України з нагоди большевицької офензиви, на відертя ляхам Галичини була дуже правдоподібна. Кожда свідома одиниця думала, якби нам видістатися за гори, використати розбиття Польщі, організуватися й захопити край у свої руки. Така була ідеологія „большевицького руху“ в бригаді. Що при тім кождий старався блище пізнати большевищам, причини ворожнечі межі ним а селіством на Вел. Україні і т. н. це для кождого ясне.

Тимчасом події в краю наарівали. В Карпатах почали творитися малі відділи. Одинцем почали люди й від нас утілати на повстання. Хоч нам, по причині далекого віддалення й інтерновання тяжко було організуватися, одначе треба було взяти акцію в руки й по можности, оминаючи закони інтерновання, вибиратися в Галичину. 1. вересня була неурядова загальна збірка... в організаційних цілях. Але як раз на збірку прийшла вістка, що большевики уступають, що повстанчий рух в Карпатах розбитий.

Це знову розвіло наші надії на скорий поворот і освободження Галичини. До того відносини в бригаді стали неввиносимі. Кмида бригади, що в часі наступу большевиків займала вижидавче становище, по їх відступі почала остро виступати проти тих, що думали використати момент для визволення Галичини. Зачалась нова політична „лінія“, що долго тягнулася в бригаді...

Під той час почали щораз більше приїждати до нас утікачі з Тухолі й з інших таборів Польщі. Згодом їх переважно у Ліберець, де повстав другий табір, що побільнився ще транспортом італійських полонених і групою ген. Кравса. Підчас свого побуту в Нім. Яблонієм шесли вони багато нового своїми оповіданнями як отендіції з війни на Вел. Україні. А про те помічувалось деяке напруження. Яблоньці вважали перехід за нещастя, тухольці знову споглядали на яблоньських як на тихих, що сиділи за пічю, коли на Україні лилася кров ріками. Це напруження тягнулось мабуть аж до останньої хвили т. е до зривання матеріального становища обох таборів.

З приїздом нового команданта ген. Курмановича (27. X. 1920) оажило знову життя в бригаді. Іменовани командантом чоловіка відомого вже з української визвольної боротьби, бувшого шефа штабу армії і секр. війск. спр., велило надіятися, що наше правителство ставить високу ставку на нашу бригаду. Почалась живіща військова й культурна праця. А що в таборі була лише одна четвертина стану, все проче було на роб. партіях, то побіч військового вишколу, головну вагу прийшлося звернути на культурно-просвітну працю, яку можна було поширити й на партії. І дійсно люди на партіях показались найбільш стійкими, бо коли 1. VII. 1921 розв'язано бригаду, вони перші заявили, що й серед змінених умов не покинуть радів. Святкування річчинні 3. січня, що попередного року виклидало стільки непорозумінь, виказувало на поширення політичного горизонту бригади. Се тим більше було потрібне, що ми мали між собою старшин (до 50) і стрільців з Вел. України, а цих кмида бригади не зуміла зв'язати в одну суцільну групу з галичанами.

Політична думка в бригаді зимою 1920/21 була досить складна. Большевицько-польська війна вичилась, тому й надії на відертя полякам Галичини при помочи большевицького наступу, як це було літом, ували. Вістки, які приходили з України, не вказували рівнож на це, щоб там скоро відносини налаждались. До того російський мир надавав величезні простори Україні Польщі. Але як раз та вахабність Польщі на Сході в часі, коли ще Польща немала границь на заході (Шлезьк), упевнювали, що російський мир не може бути тривкий. Весною мала антанта забратися до остаточного визначення границь Польщі. Це давало надію, що в кінці й справа Галичини прийде на порядок денний. Наше правителство дипломатично багато працювало. В Англії здалося наша справа стоїть добре й головні надії покладали на неї. Одначе політика Найвищої Ради в справі Шлезька вплинула дуже корисно на політичний світосгляд бригади. Більшість почала що раз більше розуміти, що числення виключно на чужу поміч хибне, що поляки добровільно ніколи не віддадуть Галичини й що нам поки що треба боротися на ірландський спосіб.

Між тим почали поляки проти нас кампанію в пресі. Як давніше Чічерін так тепер Польща всіма способами старалася довести до розв'язання й розбиття нашої бригади. Коли ж між Польщею а Чехами прийшло до згоди, то Чехи, що передіве ставилися до нас прихильно, розпорядком з дня 21. червня (М. Н. О. ч. 603.489/С) розв'язали бригаду переміняючи її на чехословацький табір. Команду над табором обняв чеський майор Янза а з нашого боку м. Дрималик. Текст чеського розпорядку такий: „Старшина без огляду на степеня дістає мешкалля, харч і хліб в дівенности як стрільцтво а крім того 5 чк. денного

додатку. З того має старшина платити собі всілякі інші видатки як обув і їх напрану, обслугу, тютюн і т. д. Стрільці без рідкої степеня дістають: мешкання, харч і хліб в дійсності вимірі як для чехословацького воїна, одні оскільки знайдє того найконечніша потреба, до чого маса ужити старших з причини крові і краски для чехословацьких зовніврів есент. вже не здатних річен і 50 сот. денного додатку... Існуючу зарядчу комісію з членів укр. бригади зносити... Всі особи, що дістали взяті до стану бригади починаючи з днем 15. листопада 1920 мають бути безуспішно видалені. Не можна на дальше зіволити на це, щоб маніпуляція грішми й річми була повірена чужацям". Наказ обов'язує від 1. липня 1921 р.

Щоби повсім робити нашу еміграцію оголосили поляки 11. перелік амністію і через чеський уряд звернулись з заломом вертати в Галичину.

Але це не змінило наших відносин до Польщі. Загал не дався спросткувати Польщі, хоч приходиться жити йому в дуже тяжких умовах: до того в жонті табор мусить переселитись до старих бараків в Йосефові. Бригада склована більш чим дволітньою долею й недолею на чужині істає далі й жде слухного часу.

Маркіян Терлецький.

З ОСТАННІХ ДНІВ НА ФРОНТІ

14.—19. травня 1919.

Укр. бригада в Нім. Яблоннім сформувалася головно з таких фронтоних частин: I) і гірська бригада — II піхотна група Ст. Самбір і піхотна — Лютовська, II) група III Хирів і решки групи II Крукенечі VIII-ої бригади Кравса.

ГРУПА III ХИРІВ (на основі звіту сот. Федина). 15. мая 1919 почали їхні загальний наступ на цілому фронті. На відтинку групи III ворог ударив великими силами в двох місцях — на гору Радич на північ від Хирова й на узгір'я біля села Сушиці на південь від Хирова. На горі Радич боронили славно своїх позицій підвакні гучули (IV. курінь), 4 рази криваво відбили наступ ворогів і нанесли їм багато втрат. Хоча на допомогу напильвали шорра то свіжі резерви, гучули боролись дуже хоробро й позицій своїх не адали.

Під той час ішла рівночасно в Сушиці заванта боротьба. По кількох годинах удалось ворогові, що не знавав на свої великі втрати а раз у раз вислав нові сили у бій, проломити нашу лінію. Наш фронт пересукувся на 2 км. назад. Сам пролім не мав рішачого впливу на загальне положення, бо курінь держався сильно далі, хоча й без резерв, аж до вечера.

Під кінець дня проломив ворог лінію в сусідній групі II Крукенечі й в групі I Рудки на значнім просторі. Звідти прорвався він на Н. Самбір. Наслідком того група III не могла держатись на своїй позиції й мусила по думці приказу кмиди дивізії — полк. Кравса відступити на другу оборонну лінію, іще не заготовлену. Був це останній наказ, який група отримала від кмиди дивізії (15. мая год. 8 вечір). На далі група не мала ніякого зв'язку ні то з вищою командою ні то з вищими бойовими частинами. Дня 16. мая напіла до кмиди групи в Ст. Соли вістка, що ворог прірвав фронт на Засадках, зараз на північ від Ст. Соли. Вислані дві сотні з групи III в протинаступі ворога відбили. Та зараз же напіла друга вістка, що й на захід від Ст. Соли на дорозі з Хирова також лінія прірвана. До Ст. Соли почали бігцем пррбувати в неладі стрільці, чути було недалеко польське „гурра“. Запасних сил не було ніяких а тими частинами, що в безладю відступали, затримати ворога не було можливе.

Стрільці не бачучи помічі тратили віру у власні сили а в слід за тим пішла паніка й деморалізація. Почався загальний відступ на Ст. Самбір, Тернів аж до Стрільок, де група III злучилася з групою С. Самбір гірської бригади.

АРТИЛЕРІЙНА ГРУПА ХИРІВ (на основі звіту сот. Майнля). Хирівська артилерія була одною з найспільніших груп на укр. фронті. Вона числила 9 батарей — 4 гаубиці пор. Попела (замок в Чижках), 2 канони чет. Кисли (двір Антоніка), 4 канони сот. Матесіча (на динтарі в Городоничах), 4 канони пор. Новосельського (Посада Фельштин), 4 кан. пор. Панківського (Тарнавка), і 2 гірські канони бунч. Семраконича (Сушиці). Окрім цього було ще три батареї, які закла браку набоїв вийшли з поля бою в напрямку Н. Самбір. Артилерійна група Хирів була головною опорою проти польського переможного наступу в днях 15. і 16. мая. Вона своїм загальним і метким вогнем засінала цілі поля польськими трупами, а відворот розпочала що йно з полудня першого дня, коли видно було, що піхота розсипалась і немає надії на адержання ворога в поблизу першої лінії. Через те, що поляки наступом з півночі відтяли зв'язок з Н. Самбором, арт. група була призована відступати на південь по дорозі Ст. Сіль—Ст. Самбір, затримуючись на позиціях в Ст. Соли пра з групою піхоти (III). Звідси продовжувала відступ починаючи з 10 год. перед пол. дня 16. мая. Дня 18. маяло 2 батареї участь в останнім бою під Тершовом.

ГРУПА Ст. САМБІР I-ої ГІРСЬКОЇ БРИГАДИ (на основі записок сот. Яреми). Група складалася з двох курінів, батареї 2 гаубиць сот. Яреми й відділу скорострільніх пор. Прохурського. Бойова лінія групи йшла у віддаленні 8—4 км. від залізничного шляху Хирів—Устрики крив село Бандрів—Стебник—Нанова (II курінь сот. Петрикевича в силі 3 сотень т. є 7 старшин, 360 крісів і 6 скорострільні) — Руданка—Терло—Смеречна (I курінь пор. В. Світлика в силі 4 сотень т. є 8 старшин, 475 крісів і 8 скорострільні). Команда групи стояла 16 км. позаду в С. Самборі (кмидт сот. Мацейович, 12 старшин і 1 осадня сотня).

Дня 14. мая о год. 3 рано група повела наступ на лінію Терло—Старява. Заданням удару було висадити залізничні мости й прірвати зв'язок з Хировом, щоби перешкодити польському наступові на Хирів, який ось ось мав розпочатись. Курінь пор. Світлика рушив пра з саперським відділом під кмидою пор. Плеского в напрямку заліз. дворень Старява, куди батарея спрямувала рівночасно сильний вогонь. О год. 7 що йно розпочала наступ бригада Кравса. Через дві години рознеслась чути, що наша армія прірвалась на фронті Шванковичі й знаходиться на дорозі до Перемишля. Після того запильвала аловіца тишина. Коло полудня повернув курінь на свої становища. План не вдався. Сапери заблукались в Старявськмі лісі, втратили зв'язок з курінем і повернулись скорше. Батерія втратила одну гаубицю наслідком екопльової стрільби в дулі. Поляки зустріли наступ доволі пасивно, стараючись обхідним маневром захопити в лісі курінь.

15-го скоросніг загреміла від півночі на Сушицьких узгір'ях кривова, скорострільна й гарматна палуба. Ворог посувався хребтом гори шорра далі на захід. Він проривав вже вершки 577, 655 і наближавсь до 635. Сушицька сотня відступила у Левурдскі ліси. Гірська канона Сушицької бат. попала в руки поляків. Пор. Світлик з одною сотнею свого куріня попрямував верхами до Сушиці. Батерія переїхала з Гор. Білеча у долину. Господарі, жінки й діти працювали й зі слезами в очах. З нового становилась батарея воля під обстріл Сушицькі узгір'я. Для контрасти спроваджено до Ст. Самбора запасний курінь, але він не висадюючи з вагонів відїхав назад у Самбір. Ціле ліве крило дивізії Кравса подалося на Ст. Сіль. Курінь пор. Світлика покинув дотеперішню лінію, щоби обсадити поблизу верхи фронтом до Сушиці й Ст. Соли.

Телефонічне połącення знищено. Батерія з 18 останніми набоями відхала перед ночью до Волошинової, вислати дальших розпорядків. Курінь отримав інші накази від шефа штабу сот. Шльосера. Кмнда. куріня перейшла також до Волошинової а сотні обсадили верх, блиці до Стрільбиці і дороги Ст. Сіль-Ст. Самбір. Курінь вже третій раз змінив свої позиції. Безпильові й безцільні пересування людьми — затрати енергії. Цілу групу треба було зібрати в одну силу й кинути її ворогові в фланки, або вивести в ладі на схід від залізничного шляху Ст. Самбір—Турка, що б не затратити звязку з рештою армії й заховати її цілю для дальших фланкових операцій. В дві рішавчих боїв під Хиромом і Ст. Солею ціла гірська бригада була зовсім безучасна. Її частини виконували безцільні маневри з перха на верх. Стрільці до краю потомлені.

16-го о год. 11 рано стало відомо, що ворог заняв Ст. Сіль. Около полудня кмнда. групи Ст. Самбір дала з'явничу вістку телефоном: „Вийжджаємо, а дороги очікуйте від нас дальших приказів.“ Курінь і батерія не мали від той хвилі ніякого звязку з командою групи. Заходила небезпека оточення. Рішено відступити до Лаврова і повідомлено другий курінь (сот. Петрикевича), щоби на ніч прибув до Лаврова. Денні стійки й стежі і куріня залишилися ще до ночі на головніших верхах азовк залізничі Ст. Самбір—Тернів.

ЗВІРКА ГРУПИ В ЛАВРОВІ І НАРАДА В МОНАСТІРІ. Батерія прибула дня 16-го під вечір і зупинилась перед монастирем. Батерійний телефон получено з проводами при дорозі. „Галля, Турка!“ Накликування тріпало довгий час. Нарешті відозвався сот. Шльосер. Батерійний кмндт. отримав наказ: зібрати дві сотні й враз з батерією рушити через Липину вал до Тершова, що б заняти залізничний дворець. Нараз голос шефа штабу завовав, в телефоні почулись польські розмови між Старим а Новим Самбором. Проводи не були прірвані. Поляки могли підслухати. Неабаром прибув і курінь: на поближких верхах стояли стежі сотень пор. Палійчука і Свириди, які відбилися від армії Кравса й тепер продумували над тим, як добутись назад до неї. Їх сотні були без набоя. Перший курінь позабезпечував усі входи й виходи. Ії курінь (сот. Петрикевич) прибув щовно коло півночі. Старини зійшлися в прийомній монастира на нараду, яка протягувалась далеко поза північ. Порішено а огляду на загальну ситуацію телефонічного накалу сот. Шльосера не виконувати, всею силою перейти зараз таки до Стрільок, щоби обсадити дворець і залізничний шлях і тим забезпечити не тільки групі Ст. Самбір але цілій бригаді сподівний перехід на Дрогобиць дорогою Стрільки—Топільниці. Було ясно, що після упадку Нового і Ст. Самбора головна армія мусіла відступити на Дрогобиць. Проніда думка наради була ретувати бригаду. В нараді взяли участь оба куріні, кмндт. скорострільів пор. Прохурський, пор. Палійчук, сот. Малецький, сот. Я. і н. Видано подрібні накази для походу на Стрільки, які на думку присутніх могли вже бути в польських руках.

У СТРІЛКАХ 17. і 18-го — ОСТАННІЙ БІЙ ПІД ТЕРШОВОМ. Дня 17-го коло год. 10 рано оба куріні, батерія і т. д. прибули до Стрільок, де знаходився вже сот. Шльосер і командир групи сот. Малецькович. Був це збірний пункт для всіх відступаючих частин. Одна сотня була вже вислана для обсади дороги й тунелі під Тершовом. З другого боку стояли поляки. План сот. Шльосера був: протинаступом відбити Ст. Самбір, щоби віднастатися звязок з армією Кравса, яка на його думку тримала ще самбірську лінію і знаходилась в Вальовичах. Такі відомости принесла йому кавалерійна розвідка. Він лютував, що група відступила. Ії курінь отримав наказ повернутися назад в гори, і курінь під кмндою пор. Світлика відійшов — а призначенням треба згадати — зі співом на устах під Тернів, обсадив тунель і дорогу, Сушицю Рикову і гору 500 враз зі всіма скорострільами.

18-го в неділю мав розпочатись наступ на Ст. Самбір. Батерія пор. Новосельського почала обстрілювати всі палініці ворожій становиська, для обстрілу міста заняли свої становиська батерія чет. Колючного й сот. Яреми біля Бусониська. Однак курінь до наступу не готувався, він сподівався команді хвилі польського удару, бо зі слів трьох польських полонених виходило, що в Ст. Самборі стоять згромаджені значно більші сили. Ще не встигли дві останні батерії віддати першого стрілу на місто, коли з Бусониська виїхали галлоном перші вози куріньного трену. Почалась катастрофа. Поляки — стало відомо — проломляли фронт на дорозі під Тершовом і занинили праворуч Волю Кобиланську й Сушицю Рикову обходом наближались до Бусониська. Батерії закрили й виїхали на дорогу. Одна гайбрида зупинилась, що б ударити по польській розстрільній, яка показалась на горі за Бусониськом. В одну мить зареїлась дорога людьми, почорніла й вся покрилась туманами пороку. Все, що жило, не стримним потоком поплило на південь. З заду — казалось — адоганне ворог скорострільними автоматами. Кмнда. стратила всяку владу. Відступ забезпечували з заду лиш поодинокі гармати по черзі, піхота мов не існувала. Місцями маси збивались в одну непрохідну купу, яка не могла ні назад ні вперед: в тій купі застривали вози, батерії, коні і т. н. Ще деякі частини не встигли вийти зі Стрільок, як на дворець зайшла передня польська стежа.

Так закінчилися останні воєнні операції гірської бригади, яка 4 дні прогнала в горах. Що лиш підчас відвороту дав сот. Шльосер телефонічний наказ групі П. Лютковського, яка 60 км. віддалена від залізничного шляху Турка-Самбір стояла неврушно на своїх позиціях — відступати. Дорогий час був страчений. Ризик був за північ. Воєнню переучене безнастанними гірськими переходами, морально розбите в останнім бою під Тершовом, згодніле, невпеване і т. д. стало нездатне до воєнних операцій. Все перло далі й далі. Стався хаос, в якому зананували темні інстинкти, проти яких не було по дорозі ні ради ні сили. Це далось головно в Турці дуже болюче відчувати.

НА РОЗДОРІЖЖІ В ТУХОЛЬЦІ. Дня 19-го увечері зупинились передні часті в Тухольці, звідки одна дорога їде на Сколе й далі на схід, друга — на Климець і далі на чеське закарпаття. На дворі стояла преносна непогода. Дощ лив безастанно. Укр. жандармерія покинула вже всі свої доколинні станції. Лікар др. Рибачевський, який насамперед виїхав був з Турки, передав телефонічно ще до приходу військ до Тухольки, що Сколе вже евакуоване, що немає жадної команди ні військ, що Стрий також евакуований. Тепер (год. 4 увечір) телефон мовчав, зі Сколем не мож було знайти ніякого звязку. В просторій кімнаті місцевого пароха відбувалась а вечера до глибокої ночі воєнна нарада. От. Черський ходив задуманий а кути в кут, сот. Шльосер похилився над картою. Присутні також сот. Малецькович, сот. Ярема і н. Арт. група сот. Майвля, яка замість піхоти мусіла виконувати сторожеву службу, вислала а накалу кінну стежу (1 старшина і 2 гарматників) до Скольного, віддаленого 20 км. від Тухольки. Коло півночі зникся на парохі кмндт. чет. стезі чет. Г. і відомості, що в Сколім патрулюють польські воєни — ймовірно місцеві добровольці. Слдував рішавчий мент наради. Сот. Шльосер почав з олівцем на карті обраховувати правдоподібність переходу через Сколе на Калущин-Долину. Вралося на увагу великі можливі випадки як н. пр., що Стрий уже занятий або ще не занятий, але завтра — позавтра буде занятий, що проти нас виплюють окрему експедицію або в не виплюють і т. д. У всіх тих випадках стверджено одностунне, що з огляду на розвал дисципліни правдоподібність переходу є дуже мала а зате дуже правдоподібно, що яка-небудь польська-хочби й невелика стежа зможе несполняванним наступом оволодіти цілим транспортом бригадійного майна, якого вартість переходила десятки мільонів. Тому при так малих виглядах на щасливий перехід рішено було не ризкувати а

цле майно перевести за Карпати. Нехай візьме його хто небудь инший, аби тільки не лях...

Для 20-го раннім ранком відхали наперед повозкою от. Черський, сот. Мадейнич і сот. Шльосер, щоб попередити про наш прaxід чеські власті. Через годину рушив похід далі в напрямку на Клімець між щораз то вищі гори. Без проголошення всі те добре знали, що бригада переходить на Чехію.

ГРУПА ЛЮТОВИСЬКА (на основі заповань пор. Дякунчака). Група складалась з трьох курінів, які тримали фронт: Мочари—Телешиница С. (курінь пор. Дякунчака) — Хрест—Терка (кур. пор. Лукіянова) — Тисна (кур. чет. Рибак). Разом 3500 людей. Окрім цього — гірська батарея чет. Трешневського (в Жолобку) і кілька соти сот. Вільчинського. Для 17-го мая на приказ кміди групи (сот. Шебета) курінь пор. Д. пішов наступом на Устрики, щоб відтягнути частину польських сил від Ст. Самбора. Для 18-го о год. 2 по пол. наслідв приказ до загального відступу в напрямку Турка—Синки. Вночі о год. 2 вирушив курінь пор. Д., батарея, кіннота і т. н. на Лютовиська, Яблунку й під вечір 19-го прибули у Ботельку гор. Турка була в руках місцевих поляків. Щоб забрати залізничний матеріал, який знаходився на станції Турка, чет. Коваль, роздобувши на одній із граничних станцій машину зі скорострільами, виїхав на нідеч. Виправа пдається. Для 20-го продовжувався відворот дорогою на Висоцько-Сморже. Коли група довідалася, що дорога на Клімець вже обсаджена поляками, завернула й через Іванківці дня 21-го перейшла границю. Курінь пор. Лукіянова перейшов коло Гинлої, чет. Рибак коло Синок.

КОМАНДАНТИ БРИГАДИ.

Отаман ВАСИЛЬ ЧЕРСЬКИЙ

родж. 5. III. 1870 у Вікні (Буковина), поштовий урядник в Чернівцях, 6. австр. запасний старшина. Для 1. XI. 1918 обрав кміду куріня ім. кн. Льва у Львові. Курінином був до 11. II. Заступав кмідта бригади в Наварії (12. II.—23. II.). Для 22. III. 1919 обрав кміду 1. гірської бригади — у місці постю Турка. Шефом штабу був сот. Шльосер. Для 20. мая 1919 перенів бригаду на чехословацьку територію. З табору в Нім. Яблоннім виїхав в жовтні 1919. — Після переходу перенів кміду бригади на короткий час от. Петро Чорний, який (б. російський старшина) служив в укр. гал. армії як куріиний лід 1. XI. 1918 (родж. в Києві 10. XI. 1874).

Полковник АНТІН ВАРИВОДА

родж. 10. I. 1869 в Сереті на Буковині, 6. австр. дійсний старшина (шполк. 24. п. стр.). В р. 1916 був кмідтом Укр. Січ. Стрільців (березень—жовтень). 2. XI. 1918 до 8. VI. 1919 служив як військовий заступник УНР у Відні. Від 10. VI. 1919 до кінця жовтня 1920 був командантом укр. бригади в Нім. Яблоннім.

Генерал ВІКТОР КУРМАНОВИЧ

родж. 26. II. 1876 в Ольшанці пов. Золочів, син о. Йосифа, уніятського священника з Холмицини, який з браку парохії був сільським учителем. Скінчив 3 кл. гімназії в Золочеві, кадетську школу в Лобкові к. Кракова й навичку військову школу австр. ген. штабу. По скінченню був призначений до служби по частині в ген. штабі і в строб.

Світова війна заскочила його на рос. території, де потрапив в полон. Дорогою виміни повернувся в маю 1915

і служив аж до розпаду Австрії безперервно на фронті як куріиний, полковий і бригадний командант.

1. XI. 1918 зголосився в укр. місії у Відні до укр. армії, але з причини недуги міг виїхати в Галичину щойно 24. XII.

Коли в перних днях січня 1919 польський генерал Ромер прірвав наш північний фронт під Жонквою, ген. Курманович обійняв команду цього відтинку. Після того, як боюва лінія була налагоджена, ген. Курмановичови доручено ведення команди групи „Шівіч“ (фронт: Іворів—Рапа Руська—Сокаль).

В першій половині лютого покликано його на становище шефа штабу армії й рінночасно майже на секретаря військових справ. Коли ж він зазначив, що не почувасться в силі вести рінночасно ті дві так важкі функції, умовлено було, що як секретар буде рахуватись на відпустку й тільки в дуже власних справах доїжджатиме з місця постю кміди армії т. є з Ходорова до Станиславова. Його заступником в секретаріаті був сот. Вубела.

У хвилі розпочаття протинаступу на Чортків, коли кміду армії перенів ген. Греків, отримав так з огляду на свій стан адорвалл ян і ті неспорозуміння, які зайшли в команді відносно стратегічних планів та переходу на Збруч, двомісячну відпустку.

За Збручем покликано його на становище ген. квартмаєстра при оперативнім штабі гол. от. Пеллуря. Поруч з шефом штабу ген. Юнаковом проводив операціями на Київ і Одесу. Деякі ріжниця в думках, планах членів штабу спонукали його до інступлення. В падомісті 1919 захворівши знову на ревматизм виїхав на лікування до Валуку. 31. жовтня 1920 обрав кміду укр. бригади в Нім. Яблоннім. На власне прошення Диктатура ЗУНР звільнила його від обов'язків кмідта бриг. інсьмом з 16. IX. Кміду передав дня 28. IX. 1921.

ЧЕСЬКА ЗВЕРХНЯ КОМАНДА ТАБОРУ.

Майор ЯРОСЛАВ ЯНЗА

родж. 25. IV. 1866 у Хрудім в Чехії, 6. австр. запасний старшина, активований 1903, підчас австр. війни був приділений до корпусних команд в Сербії (1914), в Польщі (1915—1917) і в Італії (1918). Після розвалу Австрії перейшов до чеської армії. Від 1. мая 1919 — „посадковий велитель“ в Нім. Яблоннім.

Його їмн виветься нерозривно з історією побуту укр. бригади в Нім. Яблоннім. Майор Янза був для табору не тільки безпосереднім чеським аперхником, що совісно виконував накази своїх властей, але й працдиним Славнином-Чехом, що щиро відчував недолю укр. народу й — як що тільки було в його силі — старався в коздім напрямку йти на зустріч своїм підчиненим „братям Українцям“ в таборі. Ніколи бунали може й деякі клопоти з табором, та майор Янза змів завжди відріжнити подіюване від загального, припадкове від істотного, мав врозуміння для таборових настроїв і своїми зарядженнями ніколи не давав приводу до нарікань. А треба признати — був енергійним командантом і бувало нераз скаже не одному при звіті: „Я вас потрестам!“ (я вас покараю). Майор Янза був постійним гостем на всіх укр. святах і обходах — чи то в місті чи в таборі, а в кождій його промові при таких нагодах чулось щирість його шічливих слів і добрих побажань.

Що торкається культурно-просвітнього життя в таборі і всяких полекшей, звільнень чи відпусток для студентів, майор Янза як командант служив завжди зі свого боку і дуже охоче приходив з помічю.

Коли під кінець мая 1919 р. прийшло від МНО перше повідомлення про приїзд бригади, то м. Янза вислав їй на зустріч на залізничній дорозі узброєну чеську залозу, бо в листі з МНО було сказано, що це більшовицьке військо. Та скоро переконався м. Янза, що подані інформації були неправдиві, що Українці немає чого боятися та оторопатися їх багнетами.

На протязі цілих двох років мирного спожиття м. Янза — як сам висловився — мав спромугу перекопатися, що Українці — народ, перед яким велика й слава

будучність, що своїм демократичним духом із всіх славянських народів є найблизчий чеському. М. Янза дуже часто у своїх виступах підчеркував konieczність чесько-українського союзу так з погляду економічного як і географічного положення.

Його ім'я і особа повинніться напевно у відчійній пам'яті всім стрільцям й старшинам бригади. Тисячі Українців, що повернуть до рідного краю, часто згадувати муть майора Янзу як доброго сина й гідного представника чеського народу.

Диктатор ЗУНР. Ч. 3008/Пера, В. К./в. с.

Відпис.

До

Високоповажаного Пана генерала четара
Віктора Курмановича

Відень, дня 16. вересня 1921. в Нім. Яблоннім.

На Ваше прошення звільняю Вас отсім з обов'язків як команданта Української Бригади в Нім. Яблоннім.

За Вашу невсигуну праю на тім Вашім дотеперінім становищу, на яким Ви проявили так багато енергії відданія справі й самовосвяти, за Ваші невтомні заходи околи піднесення і удержання доброго морального й матеріального стану Бригади й за вірну службу Армії ЗУНР, Урядови й Народови Українському повинен серед надзвичайно тяжких і складних обстанів — висказую Вам при тій нагоді надзвичайне признання й подяку.

Др. Еврен Петрушеніч в. р.

З М І С Т:

До читачів	ст. 1
Звіт з діяльності Пресв. Круга	1—4
Наука грамоти	4
Вища й фахова освіта	4—6
Стрільцький університет	6—7
Освітні й станові кружки	7
Театр, спів і музика	7—9
Святкові хвилі	9—10
Спортовий кружок „Україна“	10—11
З діяльності америк. УМСА в таборі	11—12
З діяльності укр. жіноцтва в таборі	12—13
Товариська поміч	13—14
Пам'яті покійних товаришів	14—15
Укр. стрільцтво на роботах	15—17
Загальний погляд на життя бригади в таборі	17—21
З останніх днів на фронті	21—23
Команданти бригади	23—24

